

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Narativní analýza: Abšalomovský cyklus

The narrative study: Absalom's cycle

Vedoucí práce:
Doc. ThDr. Jiří Beneš ThD.

Autor:
Jana Veselá

Praha 2014

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Doc. ThDr. Jiřímu Benešovi ThD, který mi pomohl uchopit mnou zvolené téma a který měl řadu podmětných připomínek k obsahu i formální stránce mé práce. Dále bych ráda poděkovala MgA. Markétě Jindřichové za její čas a trpělivost.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Narativní analýza: Abšalómovský cyklus* napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 15. července 2014

Jana Veselá

Anotace:

Úkolem diplomové práce *Narativní analýza: Abšalómovský cyklus* je analyzovat text z druhé knihy Samuelovy 13, 1 – 19, 5 za pomoci moderního přístupu, jenž se aplikuje především na beletrii. Touto metodou chci odhalit jednotlivé narativní kategorie a s jejich pomocí text lépe uchopit. Práce je rozdělená na dvě části. V úvodní části jsou popsány naratologické teorie, v druhé části se pak nachází narativní analýza daného textu.

Annotation:

The goal of the thesis *Narrative analysis: Absalom's cycle* is to analyze the text from the Second Book of Samuel 13, 1 – 19, 5 by using the modern approach that is currently used especially for analyzing the fiction. By using this method I would like to reveal particular narrative categories and by creating such a division to better comprehend the text. The thesis is divided into 2 parts. The first part describes different narrative theories and the second part focuses on analyzing of the chosen text.

Klíčová slova:

Abšalóm, David, narativní analýza, narativ, implikovaný autor, vypravěč

Keywords:

Absolom, David, narrative study, narrative, implied author, narrator

OBSAH:

ÚVOD	6
1 TEORETICKÉ KONCEPCE	8
2 NARATOLOGICKÉ HLEDISKO	10
2.1 DISKURS	10
2.1.1 Autor a čtenář	11
2.1.2 Vypravěč	13
2.2 PŘÍBĚH	15
2.2.1 Výpovědi	15
2.2.2 Čas	19
2.2.3 Pohled – hledisko	21
2.3 EXISTENTY: POSTAVA A PROSTŘEDÍ	23
2.3.1 Postava	23
2.3.1.1 Přímá definice	26
2.3.1.2 Nepřímá prezentace	27
2.3.1 Prostředí	29
3 ABŠALÓMOVSKÝ CYKLUS	30
3.1 CHARAKTERISTIKA A UMÍSTĚNÍ V KÁNONU	30
3.2 STRUKTURA	33
4 NARATIVNÍ ANALÝZA	36
4.1 NARATIVNÍ SLOŽKY V ABŠALÓMOVSKÉM CYKLU	36
4.2 CHARAKTERISTIKA POSTAV	39
4.2.1 Abšalóm	40
4.2.2 David	52
4.2.3 Oblé postavy	56
4.2.4 Postavy přesahující rámec cyklu	59
ZÁVĚR	61
Použitá literatura	63
Summary	66

ÚVOD

V této práci se budu zabývat narativní analýzou Abšalómovského cyklu. Text 2S 13,1 – 2S 19,5 nazývám Abšlómovským cyklem, protože popisuje dění kolem Abšalóma, syna krále Davida. Důvodů, proč jsem si z celého biblického textu vybrala právě tento, je několik. V první řadě se jedná o interpretačně zajímavou a mnohoznačnou pasáž, které není snadné porozumět bez určité nadstavby. Zároveň si myslím, že pro čtenáře je náročné odhalit příčiny, jež vedly k zařazení textu do starozákonního kánonu. V druhé řadě mě k tomu vede nedostatečné badatelské zpracování textu, jež by mi odpovědělo na otázky, které ve mně text vzbuzuje. Jaké jsou motivace jednotlivých postav? Proč spolu nekomunikují přímo, ale uchylují se k podlým činům? Co vede Abšalóma, aby jednal tak, jak jedná? Jakou roli hraje vypravěč? Kde je těžiště textu?

Narativní analýza patří mezi synchronní metody zkoumání literárního díla. K textu přistupuje jako k uzavřenému celku, bez ohledu na historii vzniku, redakční změny a nesrovnalosti v překladech. Zkoumá text z hlediska toho, co je vyprávěno, a jakou formou se o tom čtenář dovídá. Zaměřuje se na jednotlivé složky textu, na tempo, jakým text plyne, a na to, jakým způsobem je čtenář do světa narativu vtahován. Věnuje se roli vypravěče a jeho úloze v uzavřeném světě narativu. V neposlední řadě se narativní analýza zabývá postavami jako oddělenými celky, jež mají své vlastní motivace a rysy. Jejím předmětem jsou i mechanismy, které osvětlují způsoby, jakými se postavy v narativu vyvíjejí, a jaké vztahy si mezi sebou budují.

Vzhledem k tomu, že úkolem narativní analýzy není zkoumání dějin redakce, vycházím pouze z českého ekumenického překladu (ČEP) a do hebrejského originálu nahlížím jen za účelem zkoumání formální struktury narativu.

Cílem práce je podrobit vybraný text narativní analýze a zjistit, zda se dají aplikovat moderní metody, jež se užívají ke zkoumání beletrie, na biblický text. Pomůže nám narativní analýza k tomu, abychom mohli do textu lépe proniknout a pochopit jeho hluboké principy? Pokud se nám to podaří, budeme schopni odhalit motivace, jež vedly reálného autora k sepsání textu, a definovat nároky, jež klade na čtenáře autor implikovaný?

Práci jsem rozdělila na dvě části. V prvním díle se věnuji teorii narativní analýzy. Zkoumám jednotlivé prvky, jež jsou společné všem narativům. Odděleně poskytují vhled do světa diskursu a příběhu a rozebírám jejich jednotlivé složky. V podkapitole Postava a

prostředí se zaměřuji více na jevy, jež jsou imanentní biblickému textu, ale stále se držím všeobecných narativních principů. V druhém díle aplikuji narativní metody na vybraný text a snažím se nalézt odpovědi na mnou položené otázky, přičemž narativní prvky zkoumám skrze rozebrání jednotlivých postav.

Opírám se o teorie Seymoura Chatmana tak, jak je zaznamenal ve své knize Příběh a diskurs, a zároveň o výklad Tvetana Todorova a jeho Poetiku prózy. V rámci teoretického úvodu uvádím různé příklady. Pokud jsem nenašla adekvátní ukázky v biblickém textu, uvádím fiktivní příběhy, na všech ostatních místech cituji vybrané verše Starého zákona. V takovém případě je vždy uvedeno, o jaké texty se jedná za použití všeobecně uznávaných značek ČEPu.

Vzhledem k tomu, že v tomto tématu budu pokračovat v rámci své disertační práce, kde budu text zkoumat pomocí diachronních metod, jež zohledňují i dějiny textu a redakční vývoj, neposkytuji v této práci historický úvod k problematice, o níž zkoumaný text pojednává. Předkládám jen stručnou charakteristiku knih Samuelových, jejichž je zkoumaný text součástí, a dále se zabývám pouze jeho formou tak, jak nám ji předkládá ČEP. Vzhledem k tomu, že mnou vybraný text patří do širšího celku a některé z postav jej přesahují, v rámci zkoumání jednotlivých aktérů občas jdu i za hranice textu, abych byla schopná odhalit celé spektrum jejich rysů. Stejně tak v rámci rozboru zohledňuji texty, které Abšalómovský cyklus bezprostředně obklopují.

1. TEORETICKÉ KONCEPCE

Podle Seymoura Chatmana tvoří základní složku literární teorie logicky uspořádaný popis jednotlivých složek narativu. Předmětem zkoumání není primárně literární text a jeho fyzická podoba, ale jeho „literárnost“ – podoba fikčního světa a jeho konkrétní ztvárnění v textu, tedy prostředky, které dílu daly vzniknout. Hned v úvodu musíme rozlišovat dva základní směry, skrze něž dílo uchopujeme. Užitím slova „směr“ nemíním všeobecně uznávaný přístup, který by měl své jasné definované postupy, a na poli literárních věd svou pevně stanovenou pozici. Myslím tím dva zcela rozdílné úhly pohledu, kterými je možno na každý text nahlížet. Trefně tuto problematiku přístupu popsal ve své knize *Šest procházek literárními lesy* Umberto Eco (narativní text zde přirovnává k lesu). „Lesem můžeme procházet dvěma způsoby. Buď zkoušíme jednu či několik cest (abychom se z lesa dostali co nejrychleji, abychom došli k babičce...), anebo jím kráčíme proto, abychom zjistili, jak les vypadá a proč jsou některé pěšinky schůdné a jiné ne.“¹

První hledisko pracuje s textem jako s jediným a konečným předmětem zkoumání², výsledek tohoto zkoumání lze nazvat interpretací zkoumaného textu. Interpretace, jejímž základním prostředkem je proces čtení, však nemůže vzniknout, aniž by se do ní promítly subjektivní pocity a postoje interpreta. Předmětem zkoumání pak není pouze text, nýbrž emoce, které text při čtení vyvolává. Proces četby má své důsledky a neexistují dvě stejné četby. Nejen že přečtou-li si dva lidé stejný text, u každého z nich nabude výsledný dojem jiných rozměrů, ale i když stejný čtenář přečte jeden text víckrát, nejlépe s časovým odstupem, při každém čtení v něm text vzbudí jiné emoce v závislosti na jeho současném stavu. Proto tento směr svědčí pro nevyhnutelnou pluralitu interpretací³.

Druhé hledisko, které budu pro mé účely nazývat literární analýza, se zaměřuje na jiné cíle, než je popis díla nebo zkoumání jeho smyslu. Snaží se o stanovení obecných zákonů, jichž je ten který text produktem.⁴ Smyslem literární analýzy tedy není text sám

¹ ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy*: přednášky na Harvardově univerzitě. Olomouc: Votobia, 1997, 196 s. ISBN 80-7198-248-2. str. 41

² TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 12

³ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 13

⁴ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 14

o sobě, ale vlastnosti diskursu⁵, jímž je text manifestován. Jinými slovy primárně pro mě není tak důležité, proč se Abšalóm vzbouřil proti svému otci. Zaměřuji se mnohem více na fakt, jak se o tom dovídám a jakými prostředky mě o tom text informuje. Každý text je tedy kombinací narativních prvků. Jejich větší či menší frekvence postulují daný text do kategorie konkrétního žánru.

⁵ Pro účely své práce používám termín diskurs tak, jak jej definoval Seymour Chatman ve své knize Příběh a diskurs. Diskurs je způsob, jakým je příběh vyprávěn, a skládá se ze dvou částí – narativní formy a manifestace této formy v daném médiu.

2. NARATOLOGICKÉ HLEDISKO

Literární analýza, stejně jako každá jiná racionalistická disciplína, je tvořena jasně definovaným prostorem své působnosti, přičemž tento prostor utváří další dílčí prvky. Náš prostor představuje narativ. Vycházím ze základní dichotomie Seymoura Chatmana, v níž má každý narativ dvě části: příběh a diskurs. Příběh se skládá z řetězce událostí a diskurs reprezentuje způsoby, jimiž jsou nám tyto události sdělovány. Příběh je tedy to, *co* narativ zobrazuje, a v diskursu se zrcadlí způsob, *jak* je to zobrazeno.⁶ Každý narativ tak představuje strukturu s plánem obsahovým (příběh) a s plánem výrazovým (diskurs).⁷ Příběh pak utváří další specifické složky, které probereme níže. Soustředíme se nyní na diskurs.

2.1 DISKURS

Jak už bylo řečeno, diskurs je „způsob“, tedy výrazový plán, který se skládá ze souboru narativních výpovědí, přičemž „výpověď“ představuje základní složku formy výrazu, nezávislou na jakékoliv konkrétní manifestaci.“⁸ Stejný příběh může být zachycen ve slovech knihy stejně jako na filmovém plátně. Diskurs však není médium, které nám příběh zprostředkovává. V narativu příběh představuje obsah toho, co chce narativ čtenáři předat, a diskurs je forma tohoto předávání (ne však fyzicky manifestovaná). Je-li diskurs nezávislý na své fyzické manifestaci, jde o pojem abstraktní, který se skládá pouze z těch prvků, jež jsou společné všem manifestovaným diskursům, těmito prvky jsou posloupnost a výběr.⁹

Posloupnost událostí zachycených v narativu není závislá na jejich příčinnosti. Diskurs není spoutaný žádnými časovými konvencemi a není tedy podstatné, jak nás o dění informuje, jestli chronologicky nebo retrospektivně, a uspořádání jednotlivých událostí nemá na výsledný přenos žádný vliv.

⁶ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 18

⁷ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 152

⁸ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 152

⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 27

„Výběr je schopnost jakéhokoliv diskursu rozhodnout, které události a objekty budou přímo vyjádřeny a které zůstanou pouze implicitní.“¹⁰ Zde se dostáváme k problémům interpretace. V diskursu vznikají prázdná místa a je na čtenáři, aby si je sám na základě své vlastní zkušenosti nebo všeobecně uznávaných principů společnosti a doby, ve které se pohybuje, doplnil. Vzniká tak prostor k rozdílným interpretacím. Je jisté, že každá postava v příběhu se musí narodit, každý dům musí být postaven, a jakkoli nás o tom diskurs ve většině případů neinformuje, dovedeme to přesto vnímat.

2.1.1 Autor a čtenář

Narativ představuje sdělení, které předpokládá dva základní účastníky: původce a příjemce.¹¹ Každého z těchto účastníků zastupují tři entity. Na straně původce se jedná o reálného autora, implikovaného autora a vypravěče¹², na straně příjemce o reálného čtenáře, implikovaného čtenáře a narativního adresáta. Vypravěč nemusí být vždy přítomen.

Zabývat se popisem reálného autora je zcela zbytečné, tato entita se dá shrnout jednou větou. Jde o fyzickou osobu, která dala původ fyzickému textu. Na druhé straně přenosu tvoří jeho protějšek reálný čtenář, fyzická osoba, která provádí proces čtení. Reálný autor a reálný čtenář spolu sice skrze text komunikují, ale tato komunikace není zcela přímá. Obě strany jsou v kontaktu pouze díky svým implikovaným protějškům. Implikovaný autor, jak říká Wayne Booth, je jakési „druhé já“ autora reálného, které se do textu promítá, a je rekonstruované, ne svým původcem ale příjemcem, tedy čtenářem. Je nadmíru důležité nezaměňovat implikovaného autora s vypravěčem. Implikovaný autor představuje sice jakýsi „princip“, který určuje průběh dění, ale nemá žádné vyjadřovací prostředky. Slova, skrze něž se reálný čtenář dovídá o dění, nevycházejí z „úst“ implikovaného autora, nýbrž z úst vypravěče, do kterých byla implikovaným autorem vložena. „Implikovaný autor je v narativu přítomen vždy, i když nemusí existovat jediný reálný autor v běžném slova smyslu: narativ mohl být vytvořen kolektivem, různorodou

¹⁰ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 27

¹¹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 27

¹² Vypravěč je nástroj implikovaného autora, díky němuž může rozhodovat o způsobu sdělení informací, úhlu a hloubce pohledu jednoho či více existencí, kteří zásadním způsobem ovlivňují vnímání jak implikovaného, tak reálného čtenáře. Vypravěč může absentovat.

skupinou lidí během dlouhého období, vygenerovaný počítačem atd.“¹³ Opak implikovaného autora představuje vždy přítomný implikovaný čtenář. Implikovaný čtenář je entita, kterou do narativu vkládá reálný čtenář, jako prostředníka v komunikaci mezi implikovaným autorem a jím samým.

V pojetí Umberta Eca, který tuto entitu nazývá „modelovým čtenářem“ (já se budu držet označení implikovaný čtenář), není implikovaný čtenář utvářen pouze reálným čtenářem, ale se rodí z textu samotného skrze určitou škálu textových instrukcí.¹⁴ Text je podle něj líný nástroj, který pouze naznačuje, a je na čtenáři, aby za něj kus práce udělal sám.¹⁵ Každý text, a v této kategorii se nejedná pouze o narativ, je určen nějakému implikovanému čtenáři. „Začíná-li text frází „Bylo nebylo...“, vysílá tím signál, který okamžitě umožňuje výběr jeho modelového čtenáře. Tím musí být dítě, nebo alespoň někdo, kdo je ochoten přijmout něco, co sahá mimo zdravý rozum a střizlivé chápání.“¹⁶ Z Ecova názoru vyplývá, že je na reálném čtenáři, aby se na základě textových instrukcí pokusil co nejvíce splynout s čtenářem implikovaným, a četl tak text správně. V rámci práce s biblickým textem to může být velice přínosný poznatek.

Další entitu tvoří narativní adresát, který podle Todorova vytváří spojnici mezi vypravěčem a „čtenářem“, a reprezentuje opak vypravěče, přičemž však může absentovat. Narativní adresát na sebe může vzít podobu postavy, jako je tomu například v knize *Příslaví*, v níž jsou promluvy povětšinou adresované „synovi“ (např. Výstraha před svévolníky¹⁷), k němuž v tomto textu směřuje většina přímých řečí. Vedle těchto přímo adresovaných promluv nalezneme v knize *Příslaví* další perikopy, v nichž není narativní adresát explicitně jmenován, ale přesto lze jeho přítomnost v textu intuitivně cítit (např. Chvála ženy statečné¹⁸). „Adresát-postava je jedním z prostředků, jimiž implikovaný autor informuje reálného čtenáře o tom, jak si má počínat coby implikovaný čtenář...“¹⁹

¹³ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 156

¹⁴ ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy: přednášky na Harvardově univerzitě*. Olomouc: Votobia, 1997, 196 s. ISBN 80-7198-248-2. str. 26

¹⁵ ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy: přednášky na Harvardově univerzitě*. Olomouc: Votobia, 1997, 196 s. ISBN 80-7198-248-2. str. 9

¹⁶ ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy: přednášky na Harvardově univerzitě*. Olomouc: Votobia, 1997, 196 s. ISBN 80-7198-248-2. str. 17

¹⁷ Př 1,8-19

¹⁸ Př 31,10-31

¹⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 156

Poslední neprobranou entitou je vypravěč. Hned na počátku úvah o vypravěči je nutné uvědomit si, že i když se vypravěč v narativu prezentuje „ich“ formou, není možné ho zaměňovat ani s reálným ani s implikovaným autorem. Musíme rozlišovat mezi vypravěčem, který aktuálně vypráví příběh, a mezi autorem, tedy strůjcem příběhu, který rozhoduje o tom, zdali příběh explicitně vyjádřeného vypravěče potřebuje.²⁰ Podle Todorova je vypravěč odpovědný za diskurs, jež nám zprostředkovává příběh. Náleží tedy diskursu, ale disponuje veškerými výrazovými prvky a součástmi příběhu (viz kap. Příběh). „Jako diváci jsme závislí na očích toho, skrze něhož se koukáme, vypravěč může vymezit prostor příběhu, může představovat i identifikovat postavy i lokality, zprostředkovává nepřímé výpovědi atd.“²¹ Vzhledem k tomu, že výpovědi, jimiž vypravěč disponuje, jsou značně variabilní a vypravěčova vnímatelná přítomnost je na nich závislá, pohybuje se vypravěč na stejné lince vnímatelnosti jako samotné výpovědi. „Důležitější, než roztřídění vypravěčů podle tipů, je tedy identifikace prvků, které signalizují různé stupně jejich slyšitelnosti.“²² Za „nevyprávěný narativ“ lze považovat ten, kde vypravěč zcela absentuje. Podle Chatmana tyto narativy předstírají, že jde o nalezené dopisy, deníky nebo jiné neredigované texty, jež byly převedeny pouze z ručně psané formy do formy tištěné. Na druhé straně jsou „vyprávěné narativy“, kde je vypravěč zcela přiznaný. Dále lze rozlišovat vypravěčovu hloubku vědění a stupeň jeho „příběhové přítomnosti“.

2.1.2 Vypravěč

Diskursivní přítomnost vypravěče je dána mírou jeho vnímatelnosti v diskursu. Jak bylo výše řečeno, podle vypravěčových výrazových prvků rozlišujeme několik stupňů jeho slyšitelnosti. Ve středu mezi narativem nevyprávěným a tím, kde je vypravěč nápadně slyšitelný, se nachází „skrytý vypravěč“. Jeho hlas je dobře slyšet, jeho vlastník však nevstupuje do prostoru příběhu a nedává o sobě vědět jinak než interpretací pronesených slov některých nebo všech postav. Je potřeba rozlišovat mezi větou: „Amnón řekl: ‚Přiveďte Tamar.‘“ a „Amnón řekl, ať přivedou Tamar“. V druhé větě

²⁰ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 32

²¹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 107

²² CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 206

se již zrcadlí vypravěčova interpretace, není totiž jisté, jaká slova Amnón pronesl. Na poli lingvistiky lze vypravěče charakterizovat podle stupně přímé řeči. Rozlišujeme řeč přímou, polopřímou a nepřímou. Nevyprávěný narativ by byl tvořen pouze řečí přímou. Říkám „byl by tvořen“, protože takový narativ by byl takřka nefunkční. V narativu se skrytým vypravěčem převažují řeči polopřímé, jako je tomu u našeho příkladu, a narativ zcela vyprávěný používá ke sdělování svého obsahu řeč nepřímou.

Chatman u vypravěče rozlišuje další rysy, které mají zásadní vliv na přenos informací mezi implikovaným autorem a implikovaným čtenářem – jde o hloubku vypravěčova vědění a hloubku jeho přítomnosti. Je zřejmé, že tyto rysy lze rozlišovat pouze tam, kde je vypravěč přiznaný.

Hloubka vypravěčova vědění se odvíjí od vědění jednotlivých postav. Na jedné straně stupnice stojí vypravěč, kterému se dostává stejného vědění jako všem aktérům příběhu, na straně druhé se nachází vypravěč vševědoucí, „přičemž toto ‚všechno‘ zahrnuje výsledek každé události a povahu každého existentu.“²³ Zjednodušeně řečeno vševědoucí vypravěč ví víc, než mohou vědět postavy, což mu dává manipulační prostor pro selekci informací předkládaných implikovanému čtenáři, protože vědět neznamena říci vše. Vševědoucnost vypravěči umožňuje i vstup do vědomí jednotlivých postav.

Hloubka vypravěčovy přítomnosti se odvíjí od jeho schopnosti pohybovat se v prostoru příběhu. Na jedné straně mohou být vypravěčovy schopnosti omezeny na úroveň možností postav. V takovém případě se vypravěč pohybuje pouze na aktuálním dějišti a vidí pouze to, co vidí postavy. Pak implikovaný čtenář pohlíží na dění očima postav. Na straně druhé stojí vypravěčova všudypřítomnost. „Všudypřítomnost je schopnost vypravěče vyprávět z hledisek, která nejsou postavám přístupná, skákat z jednoho hlediska do druhého nebo být přítomen na několika místech najednou.“²⁴ Z tohoto důvodu bývá někdy těžké rozlišovat mezi řečí vypravěče a řečmi postav, řečové akty postav se však od řečových aktů vypravěče liší. „Řeč postav náleží více do příběhu, kdežto řeč vypravěčova náleží diskursu.“²⁵

²³ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 223

²⁴ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 108

²⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 172

2.2 PŘÍBĚH

2.2.1 Výpovědi

Soustředme se teď na příběh. Příběh nám předkládá implikovaný autor skrze výpovědi, jež nás informují o událostech a o existencích, základních složkách příběhu.

Podle Chatmana můžeme rozlišovat dva druhy narativních výpovědí – procesuální a statické.²⁶ Mezi procesuální patří ty výpovědi, které čtenáře informují o událostech. Tedy o dění, při němž dochází ke změně stavu zapříčiněné nějakým činitelem. Statické výpovědi pak pouze informují o určitých skutečnostech, čímž čtenáři přibližují nebo charakterizují existenty – „*Byla to žena krásného vzhledu*“²⁷.

Chatman dále charakterizuje výpovědi jako „vyprávěné“ nebo „nevyprávěné“. Jako nevyprávěné můžeme označit výpovědi, které nepotřebují žádný komentář – „*Abšalóm uprchl*“.²⁸ Chatman nám ve své knize Příběh a diskurs předkládá zajímavou pomůcku jak určit, že se jedná o výpovědi nevyprávěné. Stačí si představit, jak by tyto výpovědi byly znázorněny v divadelním představení. Rychlým krokem za stálého ohlížení by Abšalóm opustil jeviště, aniž by se k tomu jiný herec verbálně nebo gestikulačně vyjádřil. Za vyprávěné považujeme ty výpovědi, které samy o sobě obsahují nějaký komentář: „*Naneštěstí Abšalóm uprchl*“. Zde už se nám dostává jistého komentáře. Původce této výpovědi má potřebu nás informovat nejen o tom, že Abšalóm uprchl, ale i o tom, že tento úprk nebyl dle vypravěčova mínění nejvhodnějším řešením situace.

Výpovědi procesuální můžeme dělit na „jednání“ např. „*Abšalóm pozval všechny královské syny...*“²⁹, kde je původcem události existent. Kdyby věta zněla „*Všichni královští synové byli pozváni...*“, jednalo by se o „dění“, jelikož existent je zde trpitelem. Existent nemusí být pouze postava, ale může jít o jakoukoliv součást prostředí, která je pro průběh událostí významná.

Dále můžeme dělit výpovědi na „líčení“ a „inscenaci“ podle toho, jestli jsou explicitně vyjádřeny.³⁰ „Líčení“ pronáší vypravěč a slova jsou do textu začleňována tak,

²⁶ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 31

²⁷ 2 Sam 14, 27

²⁸ 2 Sam 13, 34

²⁹ 2 Sam 13,23b

³⁰ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 31

jak byla údajně pronášena nebo formulována.³¹ Při „inscenaci“ jsou slovy pojmenovány neverbální fakty a vytváří tak iluzi realismu³² jako například „*Jděte všichni pryč*“. Podle Chatmana mezi „inscenace“ patří hlavně dialogy a přímé řeči.

Gérard Genette navrhl, abychom rozeznávali tři stupně „líčení“ (začlenění) – „přímý styl“, „nepřímý styl“ a „vyprávěný diskurs“. Pro lepší představu si všechny tři stupně ukážeme na fiktivním příběhu. Jako „přímý styl“ označujeme takové líčení, v němž nedochází k žádné změně, Genette jej nazývá „přeneseným diskursem“. Většinou jde o přímé řeči jako např. „*Amnón řekl: Jděte všichni pryč!*“. Věta nás informuje o tom, že Amnón při rozkazu použil přesně tato slova. „Nepřímý styl“ si uchovává svůj obsah údajně proneseného výroku, ale gramaticky jej integruje do autorského vyprávění³³ jako např. „*Amnón řekl, ať jdou všichni pryč*“. Zde se dovídáme, že Amnón vynesl rozkaz o opuštění domu, ale nevíme přesně, jaká slova vyřkl. Klidně mohl říct „*Opuštěte všichni tento příbytek*“. Na sdělenou informaci to ovšem nemá vliv, dovídáme se důležitý obsah sdělení. Třetí stupeň sdělení je ten, v němž registrujeme obsah promluvy, aniž by si tato promluva podržela jediný její prvek, jako je tomu ve větě „*Na Amnónův rozkaz všichni odešli*“. Ve všech třech stupních se nám „obsahově“ dostává stejného sdělení, ale míra autentičnosti od „přímého“ k „vyprávěnému“ postupně klesá.

Odstupme teď od obsahu k formě. Podle Chatmana můžeme výpovědi druhotně rozdělit na základě důležitosti zprostředkované informace v rámci příběhu. Podle toho, jestli je předkládaná událost pro příběh nezbytně nutná, nebo nutná není. Události nutné označuje Chatman jako „jádra“ a vedlejší sdělení jsou „satelity“.

„Jádra“ představují momenty v narativu, které vytvářejí klíčové body ve vývoji událostí.“³⁴ Na druhé straně „satelity“ „jádra“ rozvíjejí, doplňují a lze je vynechat, aniž by to narušilo chod událostí, protože s jejich absencí dojde narativ pouze kosmetické újmy. Na rozdíl od „satelitů“ nelze „jádra“ vynechat, aniž by to narušilo vyprávěcí logiku „Satelity“ nutně předpokládají existenci „jader“, v opačném směru to ovšem neplatí. Toto rozdělení a terminologii převzal Seymour Chatman od Rolanda Barthesa. Oba zmínění se věnovali zejména beletristickým textům. Jak však funguje tento systém v rámci textu biblického? Zkušený exeget ví, že žádná informace, jíž se nám v textu dostává, není samoúčelná nebo nahodilá. I redakční poznámky, které se do textů dostaly o mnoho let

³¹ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 42

³² TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 42

³³ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 43

³⁴ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 54

později, jsou pro pochopení zvěsti důležité, jelikož vyplňují prázdná místa vzniklá radikální změnou sociálních podmínek a zvyků mezi původcem a příjemcem, a jejich vypuštění by sice nenarušilo strukturu narativu, ale mohlo by vést k ne zcela úplnému pochopení. Udržím si terminologii, ale pro účely rozboru biblického textu rozděluji v této práci „satelity“ na dvě podkategorie. První pojmenovávám „satelit účelový“ a patří do ní takové výpovědi, jež sice nejsou nosné z hlediska dějové logiky, ale které nelze ignorovat. Druhou podkategorii tvoří „satelity redakční“, tedy pozdější doplňky k původnímu textu. Při dostatečných znalostech poměrů a sociálních zvyklostí doby, kdy texty vznikly, je lze zcela vypustit, aniž by byla narativní logika jakkoli narušena. Druhá kategorie odpovídá exegetickému termínu „redakční vsuvky“. „Redakční satelity“ jsou výsledkem marné snahy redaktorů o splnutí modelového a reálného čtenáře. Jako příklad „redakčního satelitu“ uveďme verše z druhé knihy Samuelovy „17 Zavolal mládence, který mu posluhoval, a poručil: *‘Ať ji hned ode mne vyvedou! A zavři za ní dveře.* 18 *Měla na sobě pestře tkanou suknicí; takové řízy totiž oblékaly královské dcery panny. Jeho sluha ji tedy vyvedl a zavřel za ní dveře.* 19 *Támar si posypala hlavu prachem a roztrhla pestře tkanou suknicí, kterou měla na sobě, položila si ruku na hlavu a odcházela s úpěnlivým nářkem*“.³⁵ Verš osmnáctý (jeho první polovinu) lze považovat za „redakční satelit“, do textu byl velmi pravděpodobně přidán až později jako vysvětlení verše devatenáctého. Lze tak usuzovat z faktu, že nás vypravěč dvakrát, bezprostředně za sebou informuje o tom, co měla Támar na sobě. Pokud bychom byli čtenáři znalí doby, informace o tom, co na sobě nosily královské dcery panny, by pro nás byla zcela zbytečná. Z dnešního úhlu pohledu tuto informaci sice oceníme, ale její vynechání nezanechá na vyznění příběhu sebemenší důsledky.

Stejně jako výpovědi procesuální lze i výpovědi statické dělit do různých kategorií. Můžeme rozlišit několik typů. Podle Chatmana můžeme rozlišovat statické výpovědi „zprostředkované“ a „nezprostředkované“. Toto rozdělení je závislé na míře, s jakou se vypravěč snaží ovlivnit implikovaného čtenáře. Nezprostředkovaná výpověď je např. „*Támar utekla.*“ a pouze *ukazuje* dění. Výpovědi zprostředkované pak *charakterizují*, jelikož vypravěč už se samotnou formou výpovědi k dění velmi decentním způsobem vyjadřuje, taková výpověď by zněla „*Támar, naštěstí utekla*“. Slovo „naštěstí“ je čistě vypravěčova interpretace, nemůžeme vědět, jestli s ním existent souhlasí.

³⁵ 2 Sam 13, 17-19

Chatman dále rozlišuje, jestli statické výpovědi existent „charakterizují“ nebo „klasifikují“. Pokud čteme, že „*Abšalóm je syn Davidův.*“, je to jasný příklad statické výpovědi identifikační. Na druhé straně vyjádření „*Abšalóm byl krásné postavy.*“ existent charakterizuje.

Další možný přístup, jak předkládané výpovědi kategorizovat formuloval Tzvetan Todorov ve své Poetice prózy. Jedná se o kategorii velmi abstraktní, ale pro naše účely velmi důležitou. Doposud jsme ke všem výpovědím přistupovali čistě klasifikačně, bez hlubší úvahy nad jejich obsahem. Nezaobírali jsme se tím, jaká je povaha sdělené informace. Zde je potřeba dobře rozlišovat „povahu informace“ a „obsah informace“. Ukažme si na příkladu, co nám Todorov předkládá. „*V celém Izraeli nebyl nikdo pro svou krásu tak vyhlášený jako Abšalóm. Od hlavy k patě nebylo na něm poskvrný. Když si dával ostříhat hlavu – dával se stříhat koncem každého roku, poněvadž ho vlasy tížily tak, že se stříhat musel –, váha vlasů z jeho hlavy byla dvě stě šekelů královské váhy*“³⁶. Doposud jsme uvažovali tak, jako by všechny výpovědi byly pravdivé, ale stačilo by, aby vypravěč mylně vyhodnotil skutečný stav Abšalómovy krásy, my mu uvěřili a rázem se ocitáme tváří v tvář nikoli informaci, ale iluzi.³⁷ Takové sdělení pak není chybou, nýbrž úmyslem implikovaného autora. Pokud pod vlivem informací podléháme iluzi, je tento stav žádoucí. Na výpovědi je tedy nutné pohlížet i z úhlu „pravdivé“, „nepravdivé“.

Poslední rozměr, jímž musíme výpovědi charakterizovat, je možnost jejich úplné absence. Výpovědi tedy mohou být „přítomné“ nebo „nepřítomné“.³⁸ V této části se Todorov shoduje s exegetickými otázkami, které si před samotným zkoumáním textu kladou i Barth a Steck.³⁹ Při tak detailním popisu Abšalómových vlasů bychom mohli např. ocenit i informaci o jejich barvě. Pokud ji zde postrádáme, je to vodítko k tomu, abychom na tento popis nahlíželi z jiného úhlu pohledu. Taková hluchá místa textu mohou plnit stejnou funkci jako např. slovní hříčky, mají upoutat čtenářovu zvýšenou pozornost.

³⁶ 2 Sam 14, 25-26

³⁷ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 52

³⁸ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 52

³⁹ STECK, Odil Hannes. Exegese des Alten Testaments: Leitfaden der Methodik ; ein Arbeitsbuch für Proseminare, Seminare und Vorlesungen. 14., durchges. und erw. Aufl. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verl., 1999, XVIII, 211 s. ISBN 3-7887-1586-3.

2.2.2 Čas

Zaměřme se teď na čas. Problematika času je tvořena vztahem mezi časem příběhu a časem diskursu. Na základě tohoto vztahu můžeme rozlišovat množství kategorií. Jednotlivé kategorie tedy nevznikají z času samotného, nýbrž ze vztahu obou časů. Problematiku času tedy nelze jednoznačně kategorizovat ani pod příběh ani pod diskurs a je nutné pracovat s ním zcela odděleně. Přehledné rozdělení na dílčí kategorie nám ve své Poetice prózy předkládá Tzvetan Todorov. Pro dobrou orientaci v čase je nezbytné uvědomit si, že čas příběhu a čas diskursu jsou, co do rozsahu, dvě odlišné kategorie, které k sobě vždy stojí v určitém vztahu. Čas příběhu, tedy čas zobrazeného univerza, je mnoho směrný, na rozdíl od času diskursu, který je pouze jednosměrný⁴⁰. Jinak řečeno čas diskursu plyne od první stránky narativu k poslední a nedochází v něm k žádným změnám, na rozdíl od příběhu, který dovede čas ohýbat všemi směry, dovede přeskakovat z jednoho času do druhého a předkládat čtenáři události zcela nezávisle na logické chronologii.

Pokud mezi oběma časy dochází k anachronismům, podle Todorova nám vystávají dvě kategorie: „retrospekce“ a „prospekce“. Retrospekce je v líčení událostí návrat zpět, čtenář se dovídá něco, co na lince logické posloupnosti již proběhlo, a z nějakého blíže neurčeného důvodu se autor rozhodl informovat o tom čtenáře s časovým odstupem. Důvody k retrospekci mohou být motivovány různorodě. Retrospekce se užívá např. při uvedení nové postavy na scénu, přičemž je zmíněna její minulost, nebo při připomenutí nějaké události z minulosti, jak je tomu např. v 2S 18, 18. Pro lepší pochopení uvádím i verš předcházející *„Abšalóma vzali, hodili ho v lese do veliké strže a navršili na něj převelikou hromadu kamenů. Celý Izrael se rozutekl, každý ke svému stanu. 18 Abšalóm si ještě za svého života postavil v Královské dolině posvátný sloup. Řekl si totiž: ‚Nemám syna, jenž by zachoval památku mého jména‘, a nazval ten posvátný sloup svým jménem. Dodnes se nazývá Ruka Abšalóмова.“*⁴¹

Opakem retrospekce je prospekce. Prospekce – anticipace, je skok dopředu, tedy předjímání. Prospekce je jev, v němž je předem oznámeno něco, co teprve přijde.⁴² Kanonickým příkladem prospekce je Ex 3,8 *„Sestoupil jsem, abych jej vysvobodil z moci Egypta a vyvedl jej z oné země do země dobré a prostorné, do země oplývající mlékem a*

⁴⁰ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 44

⁴¹ 2S 18,17-18

⁴² TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 44

medem, na místo Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců.“, kdy se čtenář dozvídá o události, jež nastane až o mnoho let později.

Umberto Eco obě kategorie popisuje z úhlu pohledu autora, kdy říká, že retrospekce nahrazuje něco, na co autor zapomněl, a prospekce vyjadřuje netrpělivost vypravěče. Tato vyjádření nelze brát doslovně, avšak pro pochopení problematiky jsou velmi výstižné.

„Dále je možné rozlišit *dosah* anachronie (časovou vzdálenost mezi dvěma okamžiky fikce) a její *rozpětí* (čas který zabírá to, o čem se v odbočce vypráví).“⁴³

Soustředíme se teď na čas diskursu. Uvědomíme-li si, že lze srovnávat čas, který zabírá znázorněný děj, s časem, který je nutný k jeho přečtení, vyvstanou před námi další kategorie času. Oba časy (děj, přečtení) jsou sice relativní, ale kategorie z nich vyplývající mají v rámci narativu důležitou funkci. Na základě vzájemného postavení obou časů k sobě samým, kdy mezi nimi vznikají nesoulady různých druhů, dovedeme rozlišovat následující jevy.

Pokud času diskursu neodpovídá žádný čas příběhu⁴⁴, dochází k „pauze“. Jde většinou o obecné úvahy nebo deskripce. V takových situacích se čas diskursu zcela zastaví. Jako krásný příklad pauzy lze uvést Abšalómův medailónek z 2S 14, 25-26 „*V celém Izraeli nebyl nikdo pro svou krásu tak vyhlášený jako Abšalóm. Od hlavy k patě nebylo na něm poskvrny. Když si dával ostříhat hlavu – dával se stříhat koncem každého roku, poněvadž ho vlasy tížily tak, že se stříhat musel –, váha vlasů z jeho hlavy byla dvě stě šekelů královské váhy.*“

Opačným případem „pauzy“ je „elipsa“, situace, v níž času příběhu neodpovídá žádný čas diskursu. Jde tedy o vypuštění. Elipsa nastává, když je do obecného časového vyjádření shrnut velký časový úsek příběhu. V biblickém textu jsou typickým příkladem elipsy úvodní časová vyjádření typu. „*Potom se přihodilo toto:...*“⁴⁵.

Pokud je čas příběhu a čas diskursu ve shodě, nastává situace, kterou Todorov nazývá „scénou“. Jde o absolutní soulad mezi oběma časy, jehož příkladem jsou zejména dialogy, nebo vylíčení krátké události. Příkladem scény v Abšalómovském cyklu je epizoda s Tekójskou ženou (2S 14,4-20). Zjednodušeně řečeno události jsou zde popsány v reálném čase tak, jak se odehrály, a jejich přečtení nám zabere zhruba stejné množství času.

⁴³ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 45

⁴⁴ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 76

⁴⁵ 2S 13,1a

Poslední kategorií, kterou v této problematice můžeme rozlišovat, je „resumé“. Resumé se dělí do dvou podkategorií v závislosti na tom, jestli ukrajuje čas příběhu nebo čas diskursu. Pokud je čas příběhu delší než čas diskursu, dochází ke „shrnutí“, např. 2S 13,38 *„Abšalom uprchl do Gešúru a byl tam tři roky“*. Pokud nastává situace opačná, tedy čas příběhu je kratší než čas diskursu, dochází k „protažení“. To jsou pasáže popisující například psychické pochody aktérů.

2.2.3 Pohled – hledisko

„V literatuře nemáme nikdy co do činění s holými událostmi nebo syrovými fakty, vždy jde o události, které jsou nějakým způsobem představeny.“⁴⁶ Fakty utvářející příběh nám nejsou předkládány nahodile. Setkáváme se s nimi v jisté konkrétní optice z jistého konkrétního hlediska.⁴⁷ Podle Seymoura Chatmana je „hledisko“ jedním s nejsložitějších literárněvědních termínů. „Hledisko je fyzické místo, ideologická situace, nebo praktická životní orientace, k níž jsou v určitém vztahu narativní události.“⁴⁸ Hlas označuje řeč, nebo jiný explicitní prostředek, jímž jsou publiku události a existenty oznamovány.⁴⁹ „Hledisko neznámá vyprávění, znamená toliko perspektivu, s níž se vyprávění realizuje.“⁵⁰

Jako první příklad uvedme hlas vypravěče, který vnímá všechny aspekty příběhu (události a existenty) a vypravuje o nich v první osobě. *„Viděl jsem, jak se přihnál bouřlivý vítr od severu, veliké mračno a šlehající oheň; okolo něho byla zář a uprostřed ohně jakýsi třpyt oslnivého vzácného kovu.“*⁵¹ nebo *„Ocítl jsem se ve vytržení ducha v den Páně...“*⁵². V prvním případě je vypravěč svědkem, ve druhém protagonistou. Aspekty příběhu může vnímat postava a nevypravovat o nich. *„Achítifel viděl, že jeho rada provedena nebyla...“*⁵³ Událost může být prezentována taky tak, že není jasné kdo, či jestli vůbec

⁴⁶ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 47

⁴⁷ TO DOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 47

⁴⁸ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 160

⁴⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 160

⁵⁰ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 160

⁵¹ Ez 1,4

⁵² Zj 1,10

⁵³ 2S 17,23a

někdo, byl jejím svědkem. „*Amnón se tak soužil, že až pro svou sestru Tamaru onemocněl...*“⁵⁴

„Postava může doslova vnímat určitý objekt nebo událost, nebo tyto objekty či události mohou být prezentovány z hlediska jejího konceptuálního systému, nebo v souvislosti s nimi mohou být evokovány její zájmy (i když si těchto zájmů není vědoma).“⁵⁵ Na základě toho Chatman rozlišuje tři druhy hledisek. Uveďme si příklady, na kterých tyto druhy můžeme prezentovat. „*Z Amnónova hlediska, z pokojíku na severní stranu, vypadala Tamar u studny překrásně.*“, „*Amnón řekl, že z jeho hlediska není Abšalómův čin, i když s ním David nesouhlasí, správný.*“ a „*Aniž by si to Amnón uvědomoval, miloval svou sestru Tamaru.*“

V první větě se jedná o hledisko „percepční“, doslovné, vnímané něčíma očima. Tamar u studny je popsána jako někdo, koho Amnón skutečně vidí. Druhá věta nám neprezentuje jeho skutečné vnímání fyzického světa, nýbrž jeho chápání a názory na probíhající události, a to jak jsou skrze něj filtrována fakta a dojmy, což nám umožňuje náhled na způsob jeho myšlení. Takové hledisko nám říká více, než by se na první pohled mohlo zdát, a Chatman ho proto nazývá hlediskem „konceptuálním“. Z třetí věty je zřejmé, že postava není prezentována jako myslící jedinec, jelikož si svých citů není vědoma. Není zde zmínky o percepčních či konceptuálních schopnostech a Amnón tedy nemůže nic vidět ani fyzicky ani v přeneseném slova smyslu, jde o hledisko „zájmové“.⁵⁶ Díky tomu, že implikovaný autor využívá několika druhů hlasů a pohledů, může ovlivňovat míru vědění implikovaného čtenáře, což má také dopad na reálného čtenáře a hloubku jeho pochopení celého textu. Je důležité zmínit, že literární pohledy nemají nic společného s vnímáním reálného čtenáře, které je závislé na faktorech, jež nejsou dílu imanentní. Postava vnímá něco, co je uvnitř světa narativu, a to, co pomocí hlasu sděluje vypravěč ze své perspektivy, je téměř vždy vně příběhu.⁵⁷

⁵⁴ 2S 13,2a

⁵⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 159

⁵⁶ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 159

⁵⁷ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 159

2.3 EXISTENTY: POSTAVA A PROSTŘEDÍ

2.3.1 Postava

V rámci narativní teorie nám zbývá probrat poslední kategorii, která při rozboru biblického textu patří k těm nejdůležitějším. Mnozí badatelé se shodují v názoru, že v rámci literární historie a kritiky bylo k teorii postavy a prostředí řečeno jen velmi málo.

Podle Rimmon-Kenanové je postava „konstrukt, který si sestavuje čtenář z různých údajů roztroušených v textu“⁵⁸. Chatman postavu charakterizuje jako paradigma rysů, což znamená, že se rys může buď rozvinout, tj. vynořit se dříve nebo později během příběhu, nebo zmizet, případně být nahrazen rysem jiným.⁵⁹ Tato charakteristika se shoduje s teorií Edwarda Morgana Frostera, podle které můžeme postavy rozdělit na dva základní typy – „ploché“ a „oblé“⁶⁰.

Ploché postavy jsou charakteristické tím, že se v průběhu děje nijak vnitřně nevyvíjí. Mají jednu charakteristickou vlastnost nebo rys, kolem kterého je vystavěné jejich chování, z čehož vyplývá, že jsou jejich reakce lehce předvídatelné. Oproti tomu jsou oblé postavy mnohem více propracované. Rozeznáváme u nich širší škálu vlastností a rysů, z nichž některé bývají konfliktní či protikladné. U oblých postav je kladen důraz na jejich nepředvídatelné jednání, naopak postavy ploché jsou pouhým shrnutím povahy, která není pro vývoj narativu nijak zásadní. Vzhledem k tomu, že ploché postavy jsou obdařeny pouze jedním nebo výrazně dominujícím rysem, jsou pro čtenáře lépe srozumitelné a zapamatovatelné.

Adele Berlin toto rozdělení doplňuje o třetí typ, který nazývá „agent“⁶¹. Agent podle ní reprezentuje pouhého nositele děje. Jedná se sice o postavu, ale veškeré její vlastnosti jsou omezené na pouhou funkci v zápletkce. Bývají to postavy minimálně charakterizované, bez jakýchkoliv pravomocí. Schopnost rozlišovat agenta od ostatních postav představuje pro práci s narativním textem jistý přínos, nicméně dle mého názoru

⁵⁸ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Vyd. 1. Brno: Host, 2001, 168 s. ISBN 80-7294-004-x, str 44

⁵⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 131

⁶⁰ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Vyd. 1. Brno: Host, 2001, 168 s. ISBN 80-7294-004-x, str 48

⁶¹ BERLIN, Adele. *Poetics and interpretation of biblical narrative*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1994, 180 s. ISBN 1-57506-002-7.

není nutné podřizovat jej třetí kategorii a nadále ho v této práci budu zohledňovat jako podkategorii postav plochých.

Toto rozdělení nelze brát zcela dogmaticky, postavy mají schopnost projít v průběhu děje určitou proměnou. Ne vždy lze označit postavu jako jasně plochou nebo nezpochybnitelně oblou. David Javornický v tomto smyslu navrhuje pracovat spíše s dimenzí plochosti/oblosti.⁶² Jinak řečeno postavy v sobě nesou určitý potenciál, který se na základě údajů, jež nám text předkládá, více či méně rozvíjí. Chatman nazývá tento potenciál „rysem“ a dodává, že „podobně jako definujeme ‚událost‘ na úrovni příběhu coby narativní predikát (DĚLAT nebo STÁT SE), tak můžeme také definovat ‚rys‘ jako narativní adjektivum vázané na narativní sponu, skutečné adjektivum se však samozřejmě nemusí v textu objevit“.⁶³ V tomto smyslu je nutné rozlišovat „rasy“ a „události“. Základní rozdíl mezi nimi představuje jejich pole působnosti. Všechny události mají konec a začátek, diskurs je sice může oproti příběhu vytrhnout z logické posloupnosti, přesto zůstává jejich pole působnosti ohraničené. „Na rozdíl od událostí nemají rasy své místo v časovém řetězci, ale koexistují s ním, buď po celou dobu či na podstatném úseku.“⁶⁴ Rasy tedy přetrvávají v průběhu celého narativu, někdy však mohou ustoupit do pozadí a být překryty „náladami“. Nálada je podle Chatmana „to, co probíhá v mysli postavy v nějakém konkrétním okamžiku, nikoli celková mravní dispozice, to co se týká a odpovídá dané příležitosti a nikoli stálá vlastnost“.⁶⁵

„Rasy tedy existují na úrovni příběhu: celý diskurs je ve skutečnosti úmyslně zkonstruován tak, aby zajistil, že se vynoří ve čtenářově vědomí.“⁶⁶ To, že rasy nemají své omezené pole působnosti, neznamena, že okamžik jejich vyjádření v diskursu nemá význam. Právě pozice totiž může mít význam na úrovni „událostí“.⁶⁷ Uvedme si demonstraci této situace tak, jak nám ji předkládá Seymour Chatman ve své knize Příběh a diskurs:

⁶² JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179. str. 162

⁶³ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 130

⁶⁴ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 134

⁶⁵ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 132

⁶⁶ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 131

⁶⁷ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 134

Sekvence „Petr onemocněl. Neměl žádné přátele ani příbuzné. Zemřel.“ může snadno implikovat, že jeho nemoc nebyla léčena a pak zemřel, protože neměl žádné přátele ani příbuzné. Zatímco sekvence „Petr neměl žádné přátele ani příbuzné. Onemocněl. Zemřel.“ se dá chápat tak, že onemocněl, protože nebyl nikdo, komu by na něm záleželo. A „Petr onemocněl. Zemřel. Neměl žádné přátele ani příbuzné.“ může naznačovat, že po něm nikdo netruchlil.⁶⁸

Stejně jako u kategorií, které jsme již probrali, předkládá informace o postavách implikovaný autor. Postavy i prostředí jsou tedy v jeho područí. Nejen že rozhoduje o způsobu, jakým jsou postavy v textu prezentovány, ale zároveň právě on konstruuje i jejich podstaty (typu).

Jak jsme zmínili v předcházejícím odstavci, základním způsobem, jak se orientovat mezi postavami, je schopnost soustředit se na jejich rysy. Na základě formy, skrze niž nás implikovaný autor informuje o jejich jednání, můžeme postavy hlouběji poznávat a pátrat po jejich funkci v zápletkce. Z jednání postav jsme schopni vyvozovat jejich rysy a díky tomu sledovat, jestli zůstávají statické, nebo se vyvíjejí. Každá jednající postava má minimálně jeden rys, který se vyvozuje z jejího jednání – postava, která se dopustí vraždy, musí nutně mít vražednickou povahu – není třeba explicitního vyjádření.

Pokud se budeme držet vyjádření Rimmon-Kenanové, že postavu rekonstruuje na základě povahových indikátorů, které se objevují v textu, musíme se zaměřit na typ těchto indikátorů. Indikátorem jsou zde myšleny různé informace, skrze něž jsou nám jednotlivé postavy přibližovány. Jelikož se s postavami neseznamuje pouze skrze explicitní vyjádření nezávislého pozorovatele, jež se zaostřuje na samotnou postavu (popis), můžeme rozlišovat více druhů indikátorů. David Javornický rozdělil indikátory na dva základní druhy závislé na tom, kdo je jejich autorem, lépe řečeno, komu byly implikovaným autorem přiřknuty. „Přímá definice‘ je pojmenování vlastností postavy od nejvyšší autority, od vypravěče.“⁶⁹ „Na druhé straně stojí ‚nepřímá prezentace‘, představování a dokládání rysů různými způsoby (pomocí řeči, činnosti, vzhledu, prostředí a symbolického jména).“⁷⁰ K tomuto rozdělení přidává Rimmon-Kenanová poznámku, že charakteristika z úst jiných postav má stejnou váhu jako definice z úst

⁶⁸ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 135

⁶⁹ JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179. str. 166

⁷⁰ JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179. str. 166

vypravěče. V tomto případě zároveň dostáváme nepřímou prezentaci postavy, která popisuje, protože její úhel pohledu na dění ve světě narativu nám zároveň prozrazuje něco o jejím myšlení. Jako příklad nám poslouží Joábova kritika Davidova jednání, která vypovídá spíše o Joábovi než o Davidovi: „Miluješ ty, kdo tě nenávidí, a nenávidíš ty, kdo tě milují. Vždyť jsi dnes dal najevo, že ti nejsou ničím ani velitelé ani služebníci. Dnes jsem poznal, že kdyby zůstal naživu Abšalóm a my všichni byli dnes mrtvi, měl bys to za správné.“⁷¹

2.3.1.1 Přímá definice

„Specifickou roli hrají přímé definice objevující se v úvodních částech narativů.“⁷² Meir Sterneberg je označuje termínem „proleptická epiteta“. Jde o krátká, často jednoslovná vyjádření, která jsou v úzkém vztahu se zápletkou, ve zkušeném čtenáři vyvolávají určitá očekávání a uvádějí děj do pohybu. Uvedme si pár příkladů proleptických epitet: „Noe byl muž spravedlivý“⁷³, „Davidův syn Abšalóm měl krásnou sestru jménem Támar“⁷⁴, „Byl muž v zemi Úsu jménem Jób; byl to muž bezúhonný a přímý, bál se Boha a vystříhal se zlého.“⁷⁵ V rámci biblického textu bývají proleptická epiteta často v rozporu se zápletkou, neplodné ženy jsou obtěžkány dítětem (Chana, Sára), spravedlivý Jób je stížen sérií katastrof, nebo malý chlapec porazí obra (David a Goliáš). Jde o napětí mezi kauzalitou a očekáváním.

Dle mého názoru je v rámci biblického textu možné mezi proleptická epiteta zahrnout i mluvící jména, která charakterizují svého nositele pouhým svým významem, např. Ozeáš – Hospodin vysvobodil⁷⁶, Mojžíš – vytahující⁷⁷, nebo Daniel – Hospodin je můj soudce⁷⁸.

Přímé definice se neobjevují pouze v úvodu, ale nacházejí se i v jiných částech narativů. Velmi často bývají stručné a méně zkušený čtenář je může velmi jednoduše přehlédnout. Záleží na vypravěči, potažmo na implikovaném autorovi, s jakou mírou

⁷¹ 2S 19,7

⁷² JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179. str. 166

⁷³ Gn 6,9

⁷⁴ 2S 13,1

⁷⁵ Job 1,1

⁷⁶ BENEŠ, Jiří. Dvanáctka: úvod do studia Malých proroků. Praha: Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne, 2006, 311 s. ISBN 80-903827-0-3. str. 21

⁷⁷ Ex 2, 10

⁷⁸ BENEŠ, Jiří. V moci Slova. Vyd. 1. Praha: SGS, 2003, 215 s. ISBN 80-239-1635-1. Str 60

explicitnosti je nechá zaznít. Jako zcela explicitní hodnocení z úst vypravěče můžeme označit 1Kr 21,25a „*Jednal velice ohavně tím, že chodil za hnusnými modlami*“. V jiných případech podává vypravěč o postavách informace tak kusé, že si čtenář musí lámat hlavu sám, jako příklad uveďme Gn 12,10-20, kde Abrahám vydává Sárů za svou sestru. V rámci logiky narativu k tomu nemá žádný důvod a nutí tak čtenáře, aby sám došel k nějakému závěru.

Mezi další typ popisu postav se řadí situace, v níž vypravěč nechává narativního adresáta nahlédnout postavě přímo do vědomí. Vypravěče, který má tyto schopnosti pojmenovává Chatman jako vševědoucího.⁷⁹ „*Pak ji však Amnón začal převelice nenávidět. Nenávist, kterou k ní pociťoval, byla větší než láska, kterou ji miloval*“.⁸⁰ Vševědoucí vypravěč nejen že dovede nahlédnout do mysli postav, ale dovede citovat i jejich myšlenkové pochody. Všeobecně se pro tento typ výpovědi vžil termín „vnitřní monolog“. „*Saul si říkal: „Ať to není moje ruka, která ho zasáhne, nýbrž ruka Pelištejců“*“.⁸¹

Mezi přímou definici řadíme i hodnocení z úst jiných postav. V tomto případě bychom však měli být obezřetní, jelikož tato definice může být v rozporu s popisem z úst jiné postavy, nebo s popisem, jehož se nám dostává od vypravěče. Takový případ nacházíme například u Davida. V 1S 16,18b popisuje Ehad Davida „*Přitom je to statečný bohatýr, bojovník i muž hbitý v řeči a pohledný, a je s ním Hospodin*“. O několik kapitol později křičí Šimeí na Davida: „*Táhni, táhni, vrahu, ničemníku! Na tebe Hospodin obrátil všechnu krev Saulova domu. Na jeho místě stal ses králem, Hospodin však dal království do rukou tvého syna Abšalóma. To máš za všechno to zlo, vždyť jsi vrah!*“.⁸²

2.3.1.2 Nepřímá prezentace

Podle Davida Javornického se badatelé shodují v tom, že v biblickém textu převládá nepřímá prezentace před přímou definicí.⁸³ Nepřímá prezentace je nám předkládána pomocí činů a slov jednotlivých postav.

Ze stylu řeči můžeme například odvodit společenské postavení. V komunikaci s autoritativní postavou mluvčí používá oslovení „králi“, „můj pane“ a sám sebe nazývá

⁷⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 224

⁸⁰ 2S 13,15

⁸¹ 1S 18,17

⁸² 2S 16,7a-8

⁸³ JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179. str. 168

„otrokem“, „služebníkem“. Jako názornou ukázkou můžeme uvést rozhovor mezi Davidem a Itajem, v němž ho Itaj oslovuje těmito slovy: *„Jakože živ je Hospodin a jakože živ je král, můj pán, kdekoli bude král, můj pán, ať mrtev nebo živ, tam bude i jeho otrok“*.⁸⁴ Z hlediska pochopení narativu jsou významné i odchylky od zdvořilostních norem.⁸⁵ Takové případy bývají pro zápletku zásadní. V exponovanou chvíli se Jákob odklání od rovnosti, jež panuje mezi ním a jeho bratrem *„Necht' se prosím můj pán ubírá před svým otrokem a já potáhnu pomalu“*.⁸⁶ Naopak Joáb opouští protokol a jedná s Davidem jako se sobě rovným *„Dnes jsi způsobil hanbu všem svým služebníkům, kteří dnes zachránili život tvůj i životy tvých synů a tvých dcer i životy tvých žen a životy tvých ženin“*.⁸⁷ Nejvíce porušují protokol proroci, u kterých lze dobře ilustrovat, proč k těmto odchylkám dochází, jejich slova jsou pro zápletku zásadní vždy.

K pochopení postav a jejich rysů může čtenáři velmi pomoci i popis jejich zevnějšku či běžných činností. Na rozdíl od beletrie nezaujímá popis vzhledu v biblickém textu nikterak dominantní pozici. O zevnějšku většiny postav se nám povětšinou nedostávají žádné informace, ve zbylých případech jsou velmi kusé. V případě, že nám implikovaný autor podává popis vzhledu postav, jde většinou o velmi stručné, nekonkrétní sdělení, které nám přináší minimální možnost vizualizace, přesto i tak bývá pro zápletku zásadní. Ve většině případů se tyto popisy zabývají dominantním prvkem vzhledu, jako je krása, ošklivost, fyzický defekt, netradiční rys (barva vlasů), nebo specifický druh oblečení. Todorov tvrdí, že je-li v narativu zmíněn nějaký rys postavy, musí následovat jeho důsledek.⁸⁸ Tento názor se potvrzuje i v rámci biblického textu. Mezi jasné příklady patří krása, která může znamenat výhodu (Ester), tragédii (Támar), nebo může poukazovat na nevšední vůdčí a manipulační schopnosti (David, Abšalóm).

Stejně střídavě jako při líčení vnějškových atributů postav, se chová biblický text i v rámci popisování běžných činností. Pokud se dočteme o stolování nebo vykonávání běžných fyzických potřeb, jedná se o vždy zásadní informace v rámci zápletky. Tím, že Ezau pojí z jídla svého bratra, připravuje se tím o prvorozenství.

⁸⁴ 2S 15,21b

⁸⁵ JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179. str. 170

⁸⁶ Gn 33,14a

⁸⁷ 2S 19,6b

⁸⁸ TODOROV, Tzvetan. Poetika prózy. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5. str. 127

2.3.2 Prostředí

Každá postava je zasazena do prostředí, protože prostředí postavu podtrhuje. „Je to soubor objektů, proti nimž se příslušným způsobem ukazují její činy a vášně.“⁸⁹ Prostředí, které postavy obklopuje, utváří více či méně explicitně vyjádřené složky. I přesto mohou být tyto složky někdy matoucí. „*V osmnáctém roce vlády krále Jarobeáma, syna Nebatova, se stal králem nad Judou Abijám.*“⁹⁰ V této větě je postavou pouze Abijám, kdežto Jarobeám a Nebat jsou pouhé složky prostředí. Obdobný proces se děje i s lidmi, kteří se objevují ve vzpomínkách či fantazii postav. Na rozdíl od postav, které se objevují na scéně jen tehdy, je-li jejich přítomnost naznačena či jednoznačně vyjádřena, latentní stálou přítomnost prostředí vycítíme vždy. Narativ nás např. nemusí explicitně informovat o tom, jak přesně vypadal, les ve kterém se odehrála bitva v závěru Abšolómovského cyklu.⁹¹ K tomu, aby si čtenář ve své mysli dovedl toto prostředí rekonstruovat sám, mu stačí základní literární gramotnost a znalost principů vyprávěných příběhů. Základní rozdíl mezi postavou a složkou prostředí spočívá v tom, že postavy lze jen těžko presuponovat.⁹² „Běžnou a patrně základní funkcí prostředí je spoluvytvářet atmosféru narativu.“⁹³

⁸⁹ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 145

⁹⁰ 1Kr 15,1

⁹¹ 2 Sam 18,6-18

⁹² CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 147

⁹³ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 147

3. ABŠALÓMOVSKÝ CYKLUS

3.1 CHARAKTERISTIKA A UMÍSTĚNÍ V KÁNONU

V této práci jsem se zaměřila na Abšalomovský cyklus. Je to text, který se nachází v druhé knize Samuelově (2S). Tanach i křesťané kánony řadí knihy Samuelovy do druhé části Starého zákona. V Tanachu tedy patří mezi knihy prorocké a ve Starém zákoně mezi knihy dějepisné. V původním hebrejském kánonu nebyla tato kniha dělená na dvě části. K rozdělení došlo až vlivem Septuaginty, která má čtyři knihy královské. Do nich se řadí látka, kterou známe pod označením knihy Samuelovy a knihy Královské. Až v 15. století se začaly objevovat rukopisy a tištěná vydání, kde jsou k původnímu hebrejskému názvu *Šemuel* připojeny číslovky *álef* a *bét*.⁹⁴ Pod vlivem Septuaginty přijala stejné označení i Vulgáta (*Libri regnorum* I – IV). Toto označení charakterizuje knihy lépe než hebrejský název, protože obsahem není pouze látka o Samuelovi. Tento prorok ani nemůže být označen jako hlavní postava.⁹⁵

Charakteristickým rysem druhé knihy Samuelovy je nový způsob Božího působení. V předchozích textech Hospodin zasahoval do dění prostřednictvím velkolepých divů a charismatických osob, vzpomeňme si například na Mojžíše a vyvedení z Egypta. Zde již Hospodin není přímým účastníkem dění, přesto má běh událostí zcela pod kontrolou. O tom svědčí např. zmínka v 2S 17, 14 (více v rámci výkladu). Příběh je vyprávěn tak, že působí velice věrně. Text bývá označován jako vrcholné dílo izraelského dějepisectví.⁹⁶ Vypravěč se velmi dobře orientuje v dění na královském dvoře i mimo něj, z čehož lze usuzovat, že byl přímým svědkem událostí nebo čerpal z vyprávění Davidových současníků (svědků).

Kdo je autorem tohoto spisu, není zcela jasné. Podle Juraje Bándyho připadají nejpravděpodobněji v úvahu následující biblické postavy: Nátan, Gád, Cádok, Ebjátar a Chúšaj, jde však o pouhou spekulaci. Přestože spisy nesou v názvu jméno proroka Samuele, badatelé shodují na tom, že není jejich reálným autorem. Odvolávají se na stejnou skutečnost jako u knih Mojžíšových a to, že se v textu podrobně popisuje

⁹⁴ BÁNDY, Juraj. Úvod do Starej zmluvy. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, 168 s. ISBN 80-223-1885-x. str. 59

⁹⁵ BÁNDY, Juraj. Úvod do Starej zmluvy. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, 168 s. ISBN 80-223-1885-x. str. 59

⁹⁶ BÁNDY, Juraj. Úvod do Starej zmluvy. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, 168 s. ISBN 80-223-1885-x. str. 62

Samuelova smrt. Hypotetické autorství Samuele vylučuje variantu, že by byl schopen svůj odchod jakýmkoliv způsobem zaznamenat. Jako pravděpodobnější se zdá interpretace, že knihy Samuelovy vznikly, stejně jako jiné knihy Tanachu, sesbíráním většího počtu látek. V rámci této teorie pak vytvořil vypravěče neznámý reálný autor a jediné možnosti, jak se mu přiblížit, představují stopy implikovaného autora v textu.

Podle J. Bándyho se v knihách objevují tři základní příběhové linie: Ustanovení království, Davidův vzestup a boj o Davidovo nástupnictví.⁹⁷ Abšalómovský cyklus se dle tohoto dělení řadí do třetí části, začíná ve třinácté kapitole příběhem o Amnónovi a Tamar a končí Davidovou reakcí na Abšalómovu smrt v pátém verši kapitoly devatenácté.

Je pravděpodobné, že Abšalómovský cyklus reaguje na Nátanovo proroctví z dvanácté kapitoly druhé knihy Samuelovy. Proroctví je adresováno Davidovi jako reakce na sérii špinavých činů, kterých se dopustil.

Prorok Nátan přichází v době, kdy se boje mezi Izraelem a Amónovci chýlí ke zdárnému konci, a to ve prospěch Božího lidu. Nacházíme se na počátku 1. tisíciletí př. Kr., Davida všichni opěvují ze všech stran nejen pro jeho politické úspěchy, ale i pro jeho neutuchající zbožnost. Neustálé lichocením, moc a blahobytem značně poznamenávají králův charakter. Začíná se spoléhat na svou moc a moudrost, což má za následek určitou náboženskou vlažnost. Sam sebe přestává vnímat jako nástroj Hospodinovy vůle a po vzoru pohanských králů se povyšuje nad všechny zákony. Nejmarkantněji se to projevuje ve hříchu, jehož se dopouští na Chetejci Urijášovi (2S kap. 12)

David se zamiloval do Bat-Šeby, manželky Uriáše. Spal s ní a ona otěhotněla. Aby nebyl obviněn ze smilstva, které se trestalo smrtí obou, jak muže tak ženy (Dt 22, 22), využil politické situace a stále probíhajících bojů s Amónovci a Uriáše nechal cíleně zneškodnit tak, aby nevzniklo podezření, že s tím může mít něco společného. Nařídil, aby byl Urijáš postaven do nejtěžších bojů (2S 11,6), tedy na místo, kde nemohl přežít. Pokud bychom použili dnešní terminologii, dopustil se David úkladné vraždy. Po uplynutí obvyklé doby smutku pojal Bet-Šebu za manželku a zplodil s ní syna. Tento Davidův hřích postupem času prosákl na povrch a kupodivu měl mezi lidmi jiný efekt, než by se dalo očekávat. Namísto toho, aby se lid bouřil proti nespravedlnosti a hříchu, kterého se jejich panovník dopustil, zůstali mu věrní a nadále ho považovali za svůj vzor a měřítko. Tímto Davidovým činem byl Hospodin zneuctěn.

⁹⁷ BÁNDY, Juraj. Teológia Starej zmluvy. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, 223 s. ISBN 80-223-1793-4. str. 109

Na základě těchto událostí přichází za Davidem prorok a pomocí sofistikovaného vyprávění ho přesvědčuje, že si jako trest za své hříchy zaslouží smrt. Umocněno je to tím, že David se vlastně odsoudí sám, a to ke čtyřnásobnému trestu (2S 12, 6). Tento fakt bude hrát v rámci Abšalomovského cyklu svou roli (více v rámci výkladu). Po těchto událostech mu prorok tlumočí Hospodinova slova (proroctví).

Proroctví má dvě části. Obě části směřují do blíže neurčené budoucnosti. Část první, v níž se jedná o smrt čerstvě narozeného syna, se naplní hned v rámci dvanácté kapitoly. Naplnění druhé části představuje obsah právě Abšalomovského cyklu a v rámci výkladu budu na tento fakt vždy upozorňovat.

V obou dvou zprávách, z nichž jedna se nachází v proroctví a druhá v Abšalomovském cyklu, používá vypravěč podobné vyjadřovací prostředky. David je tedy dvakrát nasměrován k sebeuvědomění skrze modelové příklady, které zachycují situace, v nichž se král nachází, ale vypravěč je aplikuje na někoho jiného. První zpráva zachycuje obsah Nátanova proroctví a vypráví příběh bohatýra, chudáka a ovečky (2S 12, 1-5). Druhá zpráva vede paralelu mezi Davidovou situací a příběhem Tekójské ženy (2S 14, 4 – 20)⁹⁸. Modelové příklady tedy implikují, že král má problém měřit sám sebe stejným metrem jako lidi ve svém okolí. Na své poddané používá tvrdší měřítko než sám na sebe a později na svého prvorozeného syna Amnóna. Výše zmiňované může být způsobeno právě Davidovým povýšením se nad zákon a potenciálně může být také důvodem Davidovy relativní pasivity k dění kolem jeho dcery Támary. Další jednotícím prvkem je jednoznačné naplnění prorokových výroků, ke kterému v rámci cyklu dojde.

Jak bylo řečeno výše, charakteristickým rysem těchto textů je skryté Hospodinovo působení. Nebýt Nátanova proroctví, jen těžko by mohl čtenář toto působení rozeznat.⁹⁹

⁹⁸ Více v rámci výkladu

⁹⁹ BENEŠ, Jiří. V moci Slova. Vyd. 1. Praha: SGS, 2003, 215 s. ISBN 80-239-1635-1. str. 63

3.2 STRUKTURA

Celý cyklus lze rozdělit na čtyři části. Do názvů jednotlivých pasáží se mohou promítnout úryvky z Nátanova proroctví v závislosti na tom, jak se s přibývajícím dějem toto proroctví naplňuje. První část můžeme nazvat: Nyní se už nikdy nevyhne meč tvému domu¹⁰⁰. Jedná se o text v 2S 13, 1 – 14, 33 a popisuje příčiny a důsledky bratrovraždy, ke které dojde mezi Abšalómem a jeho bratrem Amnónem. Druhá část 2S 15, 1 – 16, 14 by nesla název: Já způsobím, aby proti tobě povstalo zlo z tvého domu¹⁰¹, a popisuje spiknutí, které Abšalóm zosnoval proti svému otci. Třetí část 2S 16, 15 – 18, 5 by se pak jmenovala: Před tvýma očima vezmu tvé ženy a dám je tomu, kdo je ti blízký¹⁰². Text popisuje průběh Abšalomovy vzpoury. Závěrečná čtvrtá část 18, 6 – 19, 5 by mohla být považována za zacyklení událostí a vzhledem k tomu, že popisuje Abšalomovu násilnou smrt, můžeme ji nazvat stejně jako část úvodní.

První část Abšalomovského cyklu lze rozdělit na čtyři perikopy, mezi nimiž můžeme nalézt určité jednotící prvky.

První perikopa se věnuje příběhu Amnóna a Támar (13, 1 - 22), druhá pojednává o Abšalomově pomstě na Amnónovi a jeho útěku do Gešúru (13, 23 – 37). Třetí perikopa se zabývá okolnostmi směřujícími k Abšalomovu návratu do Jeruzaléma (13, 38 – 14, 24) a závěrečná, čtvrtá perikopa popisuje události vedoucí k Abšalomovu omilostnění (14, 28 – 33). Mezi třetí a čtvrtou perikopu je vložen malý „Abšalomův medailonek“ (14, 25 – 27), který lze přiřadit na závěr třetí perikopy.

Společným charakteristickým rysem všech čtyř částí je veliká koncentrace přímých výroků. Každou perikopu uvozuje i ukončuje promluva vypravěče. Jádro pak tvoří výroky jednotlivých aktérů. Další jednotící prvek představuje lest, která se objevuje v každé perikopě. Hlavní aktéři sebou navzájem manipulují a podvádějí se, aby dosáhli toho, čeho chtějí dosáhnout. V první části obelhává Amnón Davida, aby získal Támar, po které touží. V druhé části využije Abšalóm situace, aby k sobě nalákal Amnóna a mohl se mu pomstít za ponížení své sestry. Ve třetí perikopě podvede Joáb Davida, aby se mohl Abšalóm vrátit do Jeruzaléma. Na závěr Abšalóm donutí Jonádaba, aby udělal to, co po něm žádá. Specifické je genealogické provázání jednotlivých aktérů (více v rámci rozboru).

¹⁰⁰ 2S 12, 10 A

¹⁰¹ 2S 12, 11 A

¹⁰² 2S 12, 11 B

Druhou část Abšalomovského cyklu tvoří tři oddělené perikopy. První perikopa pojednává o Abšalomově přípravě půdy pro budoucí vzpouru proti svému otci (15, 1 – 6). Způsobem, jakým nás diskurs informuje o probíhajícím dění, nám zároveň dává možnost nahlédnout do Abšalomova nitra a odhaluje tak něco z jeho rysů. Více se této problematice budu věnovat v rozboru jednotlivých postav. Z druhé perikopy se dovídáme, jak vzpoura nabývá větších rozměrů (15, 7 – 12). Poté se vypravěčova pozornost odvrací od Abšalóma k Davidovi a probíhající události sledujeme z druhé strany. David se dovídá o vzpouře, kterou proti němu osnuje jeho syn, a se svými věrnými opouští Jeruzalém (15, 13 – 16, 14). Tato perikopa je sice velmi dlouhá, ale v rámci rozboru postav zjistíme, že ji nelze rozdělit. Menší epizody umožňují implikovanému čtenáři rozpoznat, z jakého úhlu na Davida pohlíží ostatní postavy, díky čemuž se dá určit, jakými prostředky ho implikovaný autor zobrazuje.

Hned v úvodní perikopě třetí části se nám potvrzuje, že volba názvu byla odpovídající. Perikopa je vyprávěna z úhlu pohledu zaměřeného na Abšalóma a popisuje způsob, jakým svého otce před zraky celého Izraele ponížil (16, 15 – 22). Druhá perikopa třetí části má poměrně velký rozsah a pojednává o Abšalomových rádcích Achítofelovi a Chúšajovi (16, 23 – 17, 14). Její specifikum spočívá v závěrečném verši, který představuje jediný verš v celém cyklu, skrze nějž do dění vstupuje Hospodin, nebo se vypravěč domnívá, že tomu tak děje. Davidově taktice v boji proti svému povstaleckému synovi se věnuje perikopa třetí (17, 15 – 21). Vypravěč nám zde dává nahlédnout, jak se šíří informace z jedné části diskursu do druhé, od Abšalóma k Davidovi. Dva následující verše (17, 22 – 23) jsou volným pokračováním druhé perikopy. Vzhledem k úhlu pohledu, který nám zde vypravěč předkládá, s nimi musíme pracovat zcela samostatně. V rámci páté perikopy vypravěč popisuje přesun hlavních postav na jedno místo, což je klíčové pro další rozvíjení děje (17, 24 – 29). V poslední perikopě se vypravěčova pozornost obrací k Davidovi a popisuje přípravy před bitvou, která vypukne v závěrečné části celého cyklu (18,1 – 18, 5).

V poslední části rozebíraného textu se událost zacyklují a obsahově se vracíme k úvodní pasáži Nátanova proroctví. Opět se zde naplňují prorokova slova „Nyní se už nikdy nevyhne meč tvému domu.“ První perikopa nás velmi stručně informuje o průběhu bitvy mezi lidem, jenž se připojil na stranu Abšalóma, a mezi Davidovými věrnými (18, 6 – 8). V druhé perikopě Abšalom umírá (18,9 – 17). Verš 18,18 nám poskytuje zpětný náhled do Abšalomova myšlení a lze jej jen těžko časově zařadit.

V závěrečné perikopě celého cyklu se setkáváme s Davidovou reakcí na zprávu o smrti svého syna (18, 19 – 19, 5). Díky tomu, že je tato reakce zcela ve shodě s tím, co bychom očekávali od otce, který se dovídá o smrti svého dítěte, a zcela v rozporu s Davidovým předcházejícím postojem k Abšalómovi, nám zde vypravěč předkládá možnost hlouběji nahlédnout do Davidova nitra.

4 NARATIVNÍ ANALÝZA

4.1 NARATIVNÍ SLOŽKY V ABŠALÓMOVSKÉM CYKLU

Jak již jsem uvedla v teoretickém úvodu této práce, narativ představuje sdělení, které předpokládá dva základní účastníky: původce a příjemce a každého představují tři entity.¹⁰³ Implikovaný autor Abšalómovského cyklu se rozhodl svěřit vyprávění do rukou skrytého, vševědoucího vypravěče, jež je sice přítomen, přesto se snaží nezanechávat o své přítomnosti žádné stopy. Narativní adresát zde zcela absentuje.

Stejně jako v každém narativu, obsahuje i diskurs Abšalómovského cyklu několik prázdných míst a je na čtenáři, aby si tato místa zaplnil. Nenacházíme zde téměř žádné explicitní popisy prostředí. Z textu se nedovíme, jak vypadalo prostředí, ve kterém se všichni aktéři pohybují.

Vypravěč nás informuje o tom, že ústředním místem dění je Jeruzalém¹⁰⁴, jednotliví aktéři z něj střídavě odcházejí a opět se sem vrací. V přímé řeči toto potvrzuje Abšalóm¹⁰⁵ a Mefibóšetův sluha Síba¹⁰⁶. Dále nás vypravěč opakovaně informuje o tom, že po bratrovraždě Abšalóm prchá a přebývá v Gešúru¹⁰⁷. Ve svých promluvách to Abšalóm potvrzuje¹⁰⁸. Bližší informace se nám dostávají i o místě, kde Ašalómová družina na jeho rozkaz provádí mstu na Amnónovi, jde Baal-chasór nedaleko Efrajimu¹⁰⁹. Stejně jako jeho otec se Abšalóm nechává prohlásit králem v Chebrónu. Dvakrát nás o tom informuje sám Abšalóm¹¹⁰ a jednou vypravěč¹¹¹. Víme, že na útěku před svým povstaleckým synem David přechází Kidrónský úval¹¹² a jeho zvědové čekají u pramene Rogelu¹¹³. David i Abšalóm jednou přecházejí Jordán¹¹⁴. Poslední informací o

¹⁰³ CHATMAN, Seymour Benjamin. Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2. str. 27

¹⁰⁴ 2S 14, 23; 28; 15, 11; 14; 29; 37; 16, 15; 17, 20

¹⁰⁵ 2S 15, 8

¹⁰⁶ 2S 16, 3

¹⁰⁷ 2S 13, 37; 38; 14, 23

¹⁰⁸ 2S 14, 32; 15, 8

¹⁰⁹ 2S 13, 23

¹¹⁰ 2S 15, 7; 10

¹¹¹ 2S 15, 9

¹¹² 2S 15, 23

¹¹³ 2S 17, 17

¹¹⁴ 2S 17, 22

reáliích je zmínka, že bitva mezi oběma zneprátenými stranami se odehrává v Efrajimském lese¹¹⁵.

O vzhledu jednotlivých aktérů nevíme téměř nic. Jediné informace, které nám vypravěč předkládá, se týkají Támar, jež je označena jako krásná panna¹¹⁶ s pestře tkanou suknicí¹¹⁷, a Abšalóma, kterému je věnováno hned několik veršů popisujících jeho nevšedně dokonalý vzhled¹¹⁸ (více v rozboru postav). Jinak je na čtenáři, aby si sám dokreslil prostředí, v němž se dění odehrává.

Většinu příběhu tvoří nevyprávěné výpovědi jak statické tak procesuální. Z velké části jde o jednání, kde je původcem událostí existent. Vzhledem k tomu, že velkou část narativu tvoří přímé řeči, které jsou pro zápletku zásadní, lze text označit spíše za inscenaci než líčení vyprávěné nezprostředkovaným, přímým stylem.

Objevují se zde jak výpovědi, jež nám existent charakterizují, tak výpovědi identifikační. Vzhledem k tomu, že tomuto rozdělení podléhají jen výpovědi statické, nelze sem řadit přímé řeči jednotlivých aktérů a soustředíme se zde pouze na to, co nám přináší vypravěč. Přímé řeči, z nichž můžeme vyvodit určitý rys existentů, odložíme teď stranou a budeme se na ně soustředit až v kapitole věnované jednotlivým postavám. Vzhledem tomu, že postavy jsou nosným prvkem pro narativní analýzu celého cyklu, nevěnuji pozornost charakterizaci ani identifikaci jiných existentů a soustředím se jen na ty výpovědi, jež se pro zápletku jeví jako zásadní. V rámci výpovědí charakterizujících je Támar označena jako krásná panna¹¹⁹ oblékající pestře tkanou suknicí¹²⁰ a je objektem Amnónovy lásky¹²¹. Abšalóm je pro svou krásu vyhlášený v celém Izraeli, není na něm poskvrnky, má spoustu vlasů a jeho sestra Támar je také krásná¹²². V průběhu narativu dovrší čtyřicet let¹²³ a nenávidí svého bratra Amnóna za to, čeho se dopustil na jeho sestře Támar¹²⁴. Jónadab je muž velmi protřelý¹²⁵ a Amnónova nenávist k Támaře začne přesahovat lásku, kterou k ní pociťuje¹²⁶. V rámci identifikace nás

¹¹⁵ 2S 18, 6

¹¹⁶ 2S 13, 1-2

¹¹⁷ 2S 13, 18

¹¹⁸ 2S 4, 25 - 28

¹¹⁹ 2S 13, 1

¹²⁰ 2S 13, 18

¹²¹ 2S 13, 1

¹²² 2S 13, 25 - 28

¹²³ 2S 14, 7

¹²⁴ 2S 13, 22

¹²⁵ 2S 13, 3

¹²⁶ 2S 13, 15

vypravěč informuje o tom, že Abšalóm je Davidův syn a má sestru Támaru¹²⁷. Dále se dovídáme, že Amnón je též Davidův syn¹²⁸ a má přítele jménem Jónadab, který je synem Davidova bratra Šimeí¹²⁹. Dvakrát se dovídáme, že Chúšaj je Davidovým přítelem¹³⁰ a Achítifel Giloský je jeho rádcem¹³¹. Víme také, že Joáb je syn Sérugin¹³², Šimeí je syn Gérův¹³³, Amasa je synem muže jménem Jitra Izraelský¹³⁴, Achímaas je syn Sádokův¹³⁵ a Síba je Mefíbošetův sluha¹³⁶. Zcela zde postrádáme jakoukoliv přímou charakterizaci či identifikaci, která by se týkala Davidovy osoby. O pravdivosti či nepravdivosti jednotlivých výpovědí se neodvažuji polemizovat. Za zmínku stojí jen to, že pokud bychom převedli dvě stě šekelů královské váhy, které podle vypravěče váží Abšalómovy každoročně ostříhané vlasy, bylo by to něco kolem dvou a půl kilogramu. O pravdivosti tohoto výroku lze s úspěchem pochybovat, ačkoli to na vyznění příběhu má pouze minimální vliv. Oproti tomu jde o natolik výraznou zmínku, u níž lze předpokládat, že bude hrát v dalším dění svou roli z hlediska konkretizace narativních kategorií.

Ve vztahu mezi časem příběhu a časem diskursu nedochází téměř k žádným anachronismům. Nalézáme zde pouze dvě výjimky. První tvoří verš 18, 18, v němž se vypravěč retrospektivně vrací do blíže neurčené Abšalómovy minulosti. Jediným vodítkem k určení fiktivního času, do kterého nás vypravěč tímto veršem vtahuje, je Abšalómův medailonek, kde se dovídáme, že se Abšalómovi narodili tři synové a jedna dcera, i zde však absentuje bližší časové určení. Druhým případem je Abšalóмова přímá řeč 15, 7 – 8, kde se odkazuje ke slibu, jenž učinil v době svého vyhnanství v Gešúru.

V celém narativu dochází jen k jedné pauze, tedy momentu, kdy času diskursu neodpovídá žádný čas příběhu. Tímto momentem je již dříve avizovaný Abšalómův medailonek 14, 25 – 27.

Opačných situací, kdy času příběhu neodpovídá žádný čas diskursu, zde nalezneme víc. Tento jev nazýváme elipsou a jedná se o zkondenzování delších, blíže nespecifikovaných časových úseků. Prvním časovým shrnutím je začátek uvozujícího

¹²⁷ 2S 13, 1

¹²⁸ 2S 13, 1

¹²⁹ 2S 13, 3

¹³⁰ 2S 15, 37; 16, 16

¹³¹ 2S 14, 12

¹³² 2S 14, 1

¹³³ 2S 16, 5

¹³⁴ 2S 17, 25

¹³⁵ 2S 18, 22

¹³⁶ 2S 16, 1

verše celého cyklu: „*Potom se přihodilo toto...*“¹³⁷. Jedná se však o elipsu oddělující cyklus od předcházejícího narativu a vzhledem k tomu, že text zkoumáme odděleně od širšího rámce, jehož je součástí, není pro náš výklad podstatná. První elipsu, která skutečně zkracuje čas příběhu, nalezneme ve třinácté kapitole: „*Po dvou letech se přihodilo...*“¹³⁸. Jak se později dovídáme z Jónádabovy přímě řeči¹³⁹, jsou to dva roky, ve kterých Abšalóm osnoval pomstu proti svému bratru Amnónovi za příkoří, jehož se dopustil na jejich sestře Támaře. Další elipsu nalezneme ve stejné kapitole ve verši třicátém osmém, kde nás vypravěč informuje o délce Abšalóмова exilu: „*Abšalóm uprchl a odešel do Gešúru a byl tam tři roky*“. Tuto elipsu uzavírá scéna s Tekójskou ženou 14, 1 – 20, v níž král David dojde jistého uvědomění, na základě kterého se Abšalóm smí vrátit zpět do Jeruzaléma. Další časovou anachronii nalezneme ve verši 14, 28: „*Abšalóm bydlel v Jeruzalémě dva roky, aniž spatřil královu tvář*“. Těžko soudit, co se během té doby dělo. Variantou může být, že tak jako se Abšalóm dva roky rozmýšlel, kterak se pomstít Amnónovi, trvalo mu stejnou dobu vypracování plánu na povstání proti svému otci. Této domněnce by nasvědčoval i průběh dalších událostí. Hned poté, co se Abšalóm mohl opět setkat se svým otcem, začal pracovat na zrealizování svého plánu a postupně si získával srdce izraelských mužů. I tato část je od ostatního dění oddělená elipsou 15, 1: „*Později si Abšalóm opatřil...*“. Na rozdíl od předcházejících anachronií, tato není blíže časově specifikovaná a nevíme, kolik času uběhlo.

Zbytek dění můžeme označit jako scény, jelikož v nich dochází k souladu mezi časem příběhu a časem diskursu. Problematicke hlediska se budu věnovat až v rámci rozebírání jednotlivých postav.

4.2 CAHARAKTERISTIKA POSTAV

V kapitole Naratologické hledisko jsme si postavy rozdělili na dva základní druhy, na „ploché“ a „oblé“. Cyklus začnu rozebírat skrze postavy „oblé“. Jsou to ty postavy, které se v průběhu narativu vyvíjejí, a pro zápletku sehrávají zásadní roli. O každé z nich nám implikovaný autor poskytuje informace více druhů. Dovídáme se o nich od vypravěče, od ostatních postav a v neposlední řadě si o nich můžeme udělat dobrý obrázek na základě jejich vlastních promluv a jednání. Z jejich přímých řečí můžeme

¹³⁷ 2S 13, 1

¹³⁸ 2S 13, 23

¹³⁹ 2S 13, 32

soudit, jak uvažují nejen sami o sobě, ale i jak pohlíží na dění kolem sebe a jak smýšlí o ostatních aktérech.

4.2.1 Abšalóm

Abšalóm je jednou ze zásadních postav celého cyklu. A i když stručná zpráva o jeho zrození stojí mimo náš rozebíraný text, můžeme říci, že se Abšalóm se začátkem narativu rodí a s jeho koncem umírá. Vývoj jeho osoby je narativem ohraničen. Můžeme ho tedy nazvat „ukončenou postavou“. V mysli reálného čtenáře po něm zůstanou jen ty stopy, které nám text předkládá.

Mimo náš text se o Abšalómovi dovídáme jen toliko, že se narodil jako třetí Davidův syn v Chebrónu a jeho matkou byla Maaka dcera gešúrského krále.¹⁴⁰

1. perikopa 13,1 – 22 Amnón a Támar

Vypravěč nám první pohled na Abšalóma poskytuje hned v úvodním verši první perikopy. Dovídáme se zde, že Abšalóm je jeden z Davidových synů a má krásnou sestru jménem Támar. Z verše prvního dále vyplývá, že má bratra Amnóna, což se dovídáme přes totožné označení „Davidův syn“, kterým jsou oba charakterizováni. Děj se chvíli soustředí na dění mezi Amnónem a Támar, což probereme až v rámci rozboru jejich postav. Ve verši dvacátém Abšalóm poprvé promlouvá: *„Nebyl s tebou tvůj bratříček Amnón? Ale teď, má sestro, mlč. Je to tvůj bratr, nepřipouštěj si to k srdci.“*¹⁴¹ Ještě před přímou řečí vypravěč označuje Abšalóma jako Támarina bratra. V přímé řeči potvrzuje Abšalóm rodinné vztahy, když Támaru oslovuje jako svou sestru a Amnóna nazývá Támariným bratrem. Z řeči dále vyplývá, že to, co se stalo mezi Támarou a Amnónem, chce nechat Abšalóm v utajení a jedná zcela bez emocí. Z poslední části dvacátého verše můžeme vyčíst, že Abšalóm má ke své sestře hluboký citový vztah. Soudě podle toho, že ač byla Támar svým zneuctěním v rámci tehdejších společenských poměrů sociálně diskriminovaná, nechal ji Abšalóm přebývat ve svém domě, čímž prokazuje lásku, kterou k ní chová.

¹⁴⁰ 2S 3, 3

¹⁴¹ 2S 13, 20

Kontrast mezi veršem dvacátým a dvaadvacátým zobrazuje rozpor mezi tím, jak Abšalóm sám sebe prezentuje, a tím, jak ho popisuje vypravěč. Zároveň tento verš manifestuje vypravěčovu vševědoucnost tím, že v druhé části nahlíží do jeho nitra. První část verše „*Abšalóm už nepromluvil s Amnónem ani v dobrém ani ve zlém.*“ je všeobecné konstatování, z čehož může čtenář usuzovat, že Abšalóm měl s Amnónem nějaký problém. Tato domněnka se potvrzuje právě v druhé části, kde nám vypravěč nechává nahlédnout do Abšalóмова nitra a odhaluje nám příčiny jeho komunikačního bloku.

Tím končí první perikopa, v níž jsme kromě zjevných rodinných vztahů odhalili rozpor mezi tím, jak nám implikovaný autor skrze jedinou Abšalómovu promluvu přibližuje jeho myšlení a jak nám Abšalóma představuje vypravěč.

2. perikopa 13,23 – 37 Abšalóm a Amnón

První dvě perikopy od sebe odděluje elipsa. Mezi událostmi uběhly dva roky. Důležitost tohoto odstupu odhalíme v následujícím rozboru. Vypravěč nás informuje o tom, že Abšalóm slavil stříž ovcí a pozval všechny královské syny. Královské syny nelze blíže identifikovat a patrně slouží jako součást prostředí. Hned v následujícím verši Abšalóm promlouvá se svým otcem (králem) a informuje ho o slavnosti. Zároveň jeho a královské syny pozývá, aby se zúčastnili. Zde vidíme drobnou odchylku od zprávy, kterou ve verši předcházejícím poskytl vypravěč, jenž nás informoval pouze o tom, že Abšalóm pozval královské syny, přičemž krále vynechal. Tím může čtenář zaostřit svou pozornost právě na královské syny, kteří budou hrát v následujícím dění svou roli. Z verše se zároveň dovídáme, že když Abšalóm mluví se svým otcem, dodržuje všechny pravidla protokolu, sám sebe nazývá „otrokem“ a své bratry „královými služebníky“.

Ve verši pětadvacátém se nám dostává první charakteristiky Abšalóma z úst jiné postavy. Je to přímá řeč, kterou pronáší král David, kde Abšalóma nazývá svým synem. Zároveň vyslovuje neopodstatněné obavy, že pokud vyhoví přání svého syna, způsobí mu tak nějaké komplikace. To může na jedné straně poukazovat na Davidovu ostýchavost při přijímání pozvání, nebo na to, že král na Abšalómovo pozvání pohlíží s určitou mírou nedůvěry. S odkazem na následující dění, kde se David nechává hostit hned několikrát, bych první variantu zavrhl. V druhé části verše nás vypravěč informuje, že ač Abšalóm na krále vytvářel nátlak, král mu prozatím nevyhověl, ale požehnal mu.

Následuje další Abšalóмова přímá řeč, kde ustupuje ze svých přání a žádá přítomnost jediného ze svých bratrů, Amnóna. Davidova otázka po příčinách tohoto požadavku zůstává prozatím nezodpovězena.

Následuje vypravěčovo shrnutí celé scény, v němž se čtenář podruhé dovídá o Abšalómově naléhání na krále a konečném vyplnění jeho požadavků.

Ve vzduchu zde zůstala viset jedna nezodpovězená otázka, proč Abšalóm prahne pro přítomnosti svého bratra, kterého nenávidí. Odpověď nám přináší následující Abšalóмова přímá řeč, kde přikazuje své družině zabít Amnóna, až k tomu vydá rozkaz. Vypravěč nás zde informuje o tom, že kolem Abšalóma je blíže neurčená skupina lidí, kteří nejen naslouchají jeho rozkazům, ale jak se dovíme z verše následujícího, jej i do posledního slova poslouchají. Abšalóm má tedy určité společenské postavení, které vyplývá buďto z jeho statutu královského syna nebo z jeho schopností. Z rozkazu, který Abšalóm vydává své družině, se dovíme, že jde o předem promyšlenou vraždu. Abšalóm čeká na moment, kdy bude Amnón indisponován požitým vínem, a je nejmenší pravděpodobnost, že by kladl nějaký odpor. Zároveň povzbuzuje své poddané, ujišťuje je a zdůrazněním „*Je to na můj příkaz.*“ jim nedává možnost volby.

V následujícím verši vypravěč potvrzuje poslušnost, kterou družina Abšalómovi prokazuje tím, že nás informuje o splnění jeho rozkazu.

Ve verši třiatřicátém se skrze přímou řeč dovídáme, jak na Abšalóma nahlíží Amnónův přítel Jónadab. Ten se domnívá, že Abšalóm je vypočítavý a je schopen čekat na správný moment pro pomstu, což nám potvrzuje právě časové určení v úvodu perikopy. Člověk, který čeká dva roky, aby pomstil příkoří způsobené na svém příbuzném, musí oplývat určitým smyslem pro systematickosti, jeho jednání je předem vypočítané a načasované. Zároveň je ochoten čelit následkům, aby udělal to, o čem se domnívá, že je správné, jak nás vypravěč informuje ve verši 34 a 37, kde se vzestupnou tendencí nejdříve dovídáme „*Abšalóm uprchl.*“¹⁴², poté „*uprchl a odešel k Talmajovi, synu Amíchúrovu, králi Gešúru*“¹⁴³. To, že utekl právě do Gešúru není nahodilé, a pravděpodobně to souvisí s Abšalómovou matkou, která byla dcerou gešúrského krále.

V této perikopě jsme odhalili Abšalómovu systematickosti a jeho schopnost vyčkat na vhodný moment pro zrealizování svých plánů. Zároveň víme, že se kolem něj pohybují lidé, kteří poslouchají jeho rozkazy. Z promluv ostatních postav zjišťujeme, že

¹⁴² 2S 13, 34a

¹⁴³ 2S 13, 37

král David k němu přistupuje s jistými obavami a že pro Amnónova přítele Jónadaba je jeho chování předvídatelné.

3. perikopa 13,38 – 14, 24 Jóab a Abšalóm

I třetí perikopa začíná elipsou. Vypravěč nás již po třetí informuje o tom, že Abšalóm utekl do Gešúru, a tentokrát dodává i časové určení délky jeho exilu. Byl tam tři roky. Když nám sděluje, že David upustil od pronásledování Abšalóma, nepřímo nás tak vypravěč informuje, že Abšalómův čin nezůstal bez následků.

V uvozujícím verši čtrnácté kapitoly se dovídáme, že Jóab syn Serújin na základě blíže nespecifikovaných důvodů poznal Davidovu opětovnou náklonnost k Abšalómovi. Následuje dlouhá scéna s Tekójskou ženou, která vrcholí veršem jednadvacátým, kde v přímé řeči označuje David svého syna jako mládence, kterému je umožněno vrátit se do Jeruzaléma.

Vypravěč potvrzuje Abšalómův návrat do otcova města a v následujícím verši dodává, že Abšalóm uposlechl králův příkaz, nastěhoval se do svého domu a s otcem se tváří v tvář nesetkal.

Z této perikopy můžeme rozpoznat pokoru, se kterou je Abšalóm ochoten platit za své činy, a překvapivou poslušnost, jež chová k příkazům svého královského otce.

4. perikopa 14,25 – 27 Abšalómův medailonek

Následuje „Abšalómův medailonek“, tři verše oslavující Abšalómovu krásu. Vypravěč nám zde podává informace o dokonalosti Abšalómova těla. Netradiční pozornost je věnována Abšalómovým vlasům. Jak jsme si řekli již v teoretickém úvodu, na rozdíl od beletrie se biblický text popisu zevnějšku postav téměř nevěnuje, a když už taková situace nastane, sehrává to v zápletce svou roli.

Nestandardní je umístění tohoto popisu. V úvodu cyklu je Abšalóm vtažen do děje stručným opisem rodinných vztahů, poté ihned následují jeho činy a teprve v medailonku nám vypravěč sděluje, jak Abšalóm vypadá. Těžko soudit, co tím implikovaný autor sleduje, ale myslím, že této pasáži je třeba věnovat zvýšenou pozornost.

Také se dovídáme, že se Abšalómovi narodili tři synové a jedna dcera, kterou pojmenoval Támar, pravděpodobně po své sestře. Tomu nahrává i volba použitých výrazů, skrze něž je dcera popsána stejnými slovy, jakými byla v úvodu textu popsána Támar (sestra). Informace o manželce zde chybí. V závěru celého cyklu¹⁴⁴ nás vypravěč retrospektivně vrací do blíže neurčené Abšalómovy minulosti, v níž ještě neměl žádné děti. Na základě zmínky o jeho otcovství můžeme usuzovat, že bod, kam nás vypravěč přesouvá, leží na chronologické lince před tímto veršem.

5. perikopa 14,29 – 33 David a Abšalóm – usmíření

Následuje elipsa, která opět uvozuje perikopu a ukončuje Abšalómovu nečinnost. O tom, co se odehrálo během dvou let, které Abšalóm strávil v Jeruzalémě, aniž směl spatřit tvář svého otce, nevíme nic.

V následujícím verši nás vypravěč informuje, že si Abšalóm nechal zavolat Jóaba, muže, který nese velký podíl na jeho návratu z exilu, a chce ho poslat ke králi. Víme, že pro něj nechal poslat dvakrát a Jóab přijít nechtěl. Za jakým účelem ho chtěl ke králi vyslat, a proč se Jóab odmítl dostavit, se nedovídáme.

Abšalóm přistupuje ke svéráznému řešení situace a vyvíjí na Jóaba nátlak. K tomu, aby dosáhl svého, opět využívá svou družinu, které nařizuje vypálit Jóabovo pole s ječmenem. Stejně jako v případě Amnónovy vraždy nás v zápětí vypravěč informuje o tom, že se stalo tak, jak Abšalóm nařídil, a dodává, že hned, jak se to stalo, přišel Jóab k Abšalómovi s výčitkami. Teprve v Abšalómově přímé řeči se dovídáme, jaké byly motivace jeho snahy vyslat Jóaba ke králi. Proč vypálil díl Jóabova pole se Abšalóm ani nesnaží vysvětlovat, pouze Jóabovi sděluje, že pro něj poslal a má pro něj úkol. Vzkaz, který chce Abšalóm králi skrze Jóaba doručit, je v této řeči obsažen. Nejdříve se ptá po důvodech, proč se mohl do Jeruzaléma vrátit, hned nato projevuje Abšalóm názor, že jeho návrat byl zcela zbytečný, pronáší požadavek, aby se mohl s králem setkat, a nakonec vše uzavírá tím, že se dobrovolně vydává na smrt, pokud by si snad někdo myslel, že se něčím provinil. Tato řeč se od situací, kdy Abšalóm něco nařizuje své družině, liší. Nemá formu ani rozkazu, ale ani žádosti, je to pouhé oznámení skutečnosti, i přesto se vypravěč drží svého zvyku a v zápětí nás informuje, že Jóab bez námitek

¹⁴⁴ 2S 18, 18

vzkaz vyřídil. Vzhledem k tomu, že o této situaci nás informuje vypravěč, nevíme, jestli byl vzkaz předán ve stejné podobě, v jaké jej Abšalóm vyřkl.

Na zavolání Abšalóm předstupuje před krále a opět dodržuje společenské konvence, když se před králem klaní „...tváří až k zemi“¹⁴⁵.

V této perikopě jsme se dověděli, že když Abšalóm něco chce, tak toho dosáhne bez ohledu na své okolí. Dále víme, že Abšalóma poslouchá nejen jeho družina, ale i Jób, muž, o kterém zatím nevíme vůbec nic. Svou promyšlenou řečí si Abšalóm ospravedlňuje své předchozí jednání, kdy vlastně svému otci říká: „Bud'to mě zabij, nebo uznej, že jsem se neprovinil.“ Vypravěč zde opět potvrzuje platnost Abšalómových příkazů a žádostí tím, že čtenáře hned v zápětí informuje o tom, že byly vyplněny.

6. perikopa 15,1 – 6 Příprava vzpoury

Stejně jako předchozí perikopa je i tato pasáž elipsou. Vypravěč nám sice nepodává přesné informace o tom, kolik času uběhlo, ale slovo „později“, kterým perikopa začíná, implikuje určitý časový odstup od událostí předcházejících. Dostává se nám zde informace: „*Abšalóm si opatřil vůz, koně a padesát mužů, kteří před ním běhali.*“¹⁴⁶. To je jednání, kterým pravděpodobně dává najevo svoje výsostné postavení.

Vypravěč nás nadále informuje, že Abšalóm zašel ještě dál, když stával v bráně a promlouval s muži, kteří šli na audienci ke králi, aby zde řešili spory. Jakého druhu byly tyto spory, se nedovídáme.

Následuje Abšalóмова přímá řeč, na základě které se nám opět potvrzuje, jakou systematickostí Abšalóm při svém jednání oplývá. Jednoduchou otázkou si dotazované muže rozděluje a komunikuje pouze s těmi, kteří pocházejí z nějakého izraelského kmene. Jak jedná s ostatními, se nedovídáme. Bez ohledu na spor, jaký vedou, Abšalóm ubezpečuje muže ve správnosti jejich požadavků a zároveň jim podsunuje myšlenku, že u krále se vyslyšení nedočkají. Text nás o tom sice neinformuje, ale tento Abšalómovův názor může být opřen o předchozí zkušenosti, kdy David nechal bez povšimnutí čin, kterého se Amnón dopustil na jejich sestře. Svůj proslov obohacuje o tvrzení, že kdyby on byl v zemi soudcem, dostali by spravedlnosti všichni. Zajímavé je, že používá slova „soudce“, čtenář tak zatím nemá tušení, jaký plán začíná Abšalóm realizovat. Z verše vyplývá, že Abšalóm se snažil ovlivňovat izraelský lid a získat si ho na svou stranu.

¹⁴⁵ 2S 14,33

¹⁴⁶ 2S 15, 1

V následujících verších nám to potvrzuje vypravěč, když nám předkládá možnost vizualizace jeho jednání¹⁴⁷, a v zápětí dodává, že to byl způsob, jak si „*Abšalóm Istivě získával srdce izraelských mužů.*“¹⁴⁸.

Opět se nám zde potvrdil Abšalómův sklon k preciznosti a systematičnosti. Nyní je už zřejmé, že ať dělá cokoli, má předem vypracovaný plán. O důvodech svého počínání mlčí. Vypravěč zde Abšalóma nepřímo prezentuje jako Istivého.

7. perikopa 15,7 – 12 Vzpoura nabírá rozměry

Časové určení v úvodu této perikopy nelze považovat za elipsu. Není zcela jisté, jestli mezi událostmi nějaký čas uběhl. Jde o pouhou specifikaci doby, kdy se děj odehrává. Zároveň nám tak vypravěč přináší bližší charakterizaci Abšalómovy postavy.

Abšalómová Istivost, na kterou nás v předcházející perikopě upozornil vypravěč, je zde opět demonstrována a potvrzuje se na způsobu, jakým jedná se svým královským otcem. V tomto případě však Abšalóm zachází ještě dál než při ovlivňování izraelských mužů tím, že se při svých požadavcích odvolává na slib, jenž učinil Hospodinu. V této přímé řeči se vyskytuje první ze dvou retrospekcí v celém textu. Vypravěč nás informuje o tom, že Abšalóm opouští Jeruzalém, odchází do Chebrónu a svého otce zanechává s pocitem, že jde sloužit Hospodinu, k čemuž se mu od něj dostává svolení.

V následujícím verši nám formou vzkazu pro izraelské kmeny Abšalóm odhaluje motivace svého jednání. Před tím nás vypravěč informuje o tom, jakou formou nechal tuto zprávu Abšalóm rozeslat. „*Abšalóm poslal do všech izraelských kmenů zvědy s rozkazem: „Jakmile uslyšíte polnici, provolejte: Abšalóm se stal v Chebrónu králem!”*“¹⁴⁹. Z předcházejícího dění již víme, že pokud Abšalóm vydá rozkaz, je tento rozkaz splněn a vypravěč zde nemá potřebu informovat nás o tom, že se tak opravdu stalo. Na základě naší zkušenosti s Abšalómem můžeme usuzovat, že zvědi dorazili k jednotlivým izraelským kmenům a v momentě, kdy uslyšeli polnici, informovali lid, že se Abšalóm stal králem. Jestli byl Abšalóm opravdu pomazán, se nedovídáme, ale pro průběh událostí je to marginální. Podstatné je, a z následujících událostí to vyplývá, že tomu lidé věřili a Abšalóm i ostatní jednají jakoby se tak stalo.

¹⁴⁷ 2S 15, 5

¹⁴⁸ 2S 15, 6

¹⁴⁹ 2S 15, 10

Vypravěčova zpráva o tom, že Abšalóma z Jeruzaléma doprovázeli muži, kteří o jeho plánech nic netušili, opět poukazuje na Abšalómovu promyšlenost jednání. Tím, že to nevěděli ani jeho vlastní muži, eliminoval možnost, aby byl jeho plán překažen.

Na systematickosti poukazuje i závěrečný verš této perikopy. Abšalómovo jednání je promyšlené do posledních detailů. Když nechává poslat pro Achítofela Gíloského, dává tak najevo, že se zamýšlí i nad motivacemi ostatních aktérů příběhu. Achítofel je Davidův rádce, muž s vysokým postavením a vlivem. Jen velmi těžko si lze představit, že by se bez vedlejších motivací vzbouřil proti svému králi a dal se na stranu jeho rebelujícího syna. Bližší informace o těchto motivacích předložím až v rámci rozboru Achítofelovy postavy.

V této perikopě sám Abšalóm potvrzuje své lstivé jednání, jež v závěru perikopy předcházející avizoval vypravěč, a zároveň nám zde odhaluje motivace svého jednání. Vypravěč dokresluje Abšalómovu postavu informací o jeho věku a opět poukazuje na promyšlenost a lstivost jeho smýšlení. Zcela zde chybí informace o tom, jak nebo jestli vůbec proběhlo Abšalómovo pomazání za krále.

8. perikopa 15,13 – 16,14 David utíká

Tato perikopa je věnovaná Davidovi. Davidovo jednání a speciálně dvě přímé řeči (15, 14 a 16, 11) nám přesto odhalují něco z Abšalómových rysů. Dovídáme se to skrze Davidovo smýšlení o Abšalómovi. Poté, co se David dovídá, že „*Izraelští muži stojí za Abšalómem*.“¹⁵⁰ dochází k názoru, že Abšalóm jemu a jeho služebníkům usiluje o život¹⁵¹. Tento názor později potvrzuje další přímou řečí¹⁵². Zajímavé je, že ani vypravěč ani samotný Abšalóm se o tom nikde nezmiňují.

Zde jsme se dověděli, že David ví o Abšalómově smýšlení víc, než implikovaný autor dává nahlédnout čtenáři.

9. perikopa 16,15 – 22 Ponížení Davida

Stejně jako dvě perikopy předcházející ani tato není uvedená elipsou. Děj plyne zcela chronologicky, tempo vyprávění se tedy zrychluje. Perikopa je ohraničena promluvou vypravěče a střed tvoří přímé řeči.

¹⁵⁰ 2S 15, 13b

¹⁵¹ 2S 15, 14

¹⁵² 2S 16, 11

Do dění nás vypravěč vtahuje informací o tom, že Abšalóm a lid vstoupili do Jeruzaléma. V návaznosti na šestou perikopu je lid specifikován jako izraelští muži. Tím se opět potvrzuje, že Abšalóm dosáhl přesně toho, oč usiloval, obohaceno o zprávu, že i Achítifel se k němu připojil.

K Abšalómovi se přidává i Davidův přítel Chúšaj Arkijský. Motivaci jeho jednání probereme v rozboru věnovaném této postavě. Zřejmě vzhledem k tomu, že Chúšaj na rozdíl od Achítofela nemá žádné vedlejší zájmy, aby zradil svého přítele – krále, Abšalóm na jeho připojení se k němu reaguje takovým způsobem, ze kterého jasně vyplývá, že i on si je toho vědom. Abšalóm se lehce útočnou cestou Chúšaje ptá po jeho motivacích a ten mu je vysvětluje. Bez reakce na Chúšajovo vysvětlení se Abšalóm hned obrací na Achítofela s žádostí o radu. Dostává se mu doporučení, ze kterého číší spíš Achítofelova nelibost ke králi než naplnění Abšalómových záměrů. Přesto nás v posledním verši perikopy vypravěč informuje o zrealizování této rady. Abšalóm vstupuje k ženinám svého otce, aby ho tak před zraky celého Izraele ponížil a dodal tak odvahu a jistotu mužům, kteří za ním stojí.

Touto pasáží se naplňuje druhá část proroctví, jež před cyklem samotným pronáší Nátan k Davidovi: „*Před tvýma očima vezmu tvé ženy a dám je tomu, kdo je ti blízký; ten bude s tvými ženami spát za bílého dne. A ačkoli tys to spáchal tajně, já tuto věc učiním před celým Izraelem, a to za dne.*“¹⁵³. O možnosti, že Achítofelovou radou a její realizací skrytě vstupuje do textu Hospodin, se v rámci této práce nebudu zabývat, jelikož to překračuje její rámec.

Na důsledcích předcházejícího jednání je zde z úst vypravěče opět prezentována Abšalóмова promyšlenost úmyslů. O co usiloval, to se stalo. Zároveň však zjišťujeme, že tato promyšlenost má své meze a končí právě touto perikopou. To je zřejmé z momentu, v němž Abšalóm žádá o radu a tato rada je realizována, tím Abšalóm přestává být hlavním hybatelem dění. Naopak se stává objektem, skrze nějž jsou realizovány motivace jiných postav. Prostřednictvím postavy Chúšaje zde můžeme vidět, jak Abšalóm podléhá určité nejistotě, a poprvé v celém cyklu se stane obětí lstivého jednání.¹⁵⁴

¹⁵³ 2S 11b - 12

¹⁵⁴ Toto dokreslíme v rámci rozboru postavy Chúšaje Arkijského

10. perikopa 16,23 – 17,14 Achítifel a Chúšaj

I tato perikopa je orámována promluvou vypravěče, v níž v úvodním verši avizuje nespolehlivost rad, jež Achítifel dává Abšalómovi. Abšalóm se v této perikopě prezentuje pouze tím, že vydává rozkaz, aby byl přiveden Chúšaj, nepřímo ho seznamuje s radou, jež mu dal Achítifel, a žádá ho o jeho názor. Na rozdíl od předcházejících výpovědí o něm vypravěč již nemluví samostatně, ale vždy ho spojuje i s ostatními muži. Nejdříve to jsou pouze „izraelští starší“¹⁵⁵, tedy skupina ohraničená významností svého postavení, později jej vypravěč spojuje již se všemi „izraelskými muži“¹⁵⁶. Tím dává najevo, že jeho významnost postupně klesá.

V této perikopě opět zjišťujeme, že Abšalómovo ovládání situace ztrácí na síle. Je to zřejmé ze stránky formální, kde klesají jak Abšalómovy promluvy, tak vypravěčovy zmínky o jeho osobě nebo reakce na jeho jednání. Tyto aspekty se zrcadí i ve stránce obsahové, v níž Abšalóm postupně přestává myslet samostatně. Pouze se drží rad a doporučení, které mu dává někdo jiný, a dokonce tyto rady ani nekomentuje.

11. perikopa 17,15 – 21 Davidovi zvědi v Jeruzalémě

Tato perikopa rozvíjí ústup Abšalómovy postavy ze scény. Sám zde nevystupuje vůbec a je zastoupen pouze svými služebníky, kteří nejsou schopni čelit vývoji situace stejně jako on. Tím jenom dokreslují úpadek Abšalóмова vlivu na průběh dění. Informuje nás o tom jak vypravěč, tak přímé řeči aktérů.

13. perikopa 17,24 – 29 Přesun zneprátelených stran

V předcházející perikopě Abšalóm zcela absentuje. Třináctá perikopa je charakteristická velkým množstvím vypravěčových promluv a díky četným zmínkám o reáliích zasazuje děj na přesně vymezené území. V úvodu se dovídáme, že Abšalóm se svými lidmi přešel Jordán. Tím se ocitl na stejném břehu jako David a jeho muži. Dále se dovídáme, že velitelem nad svým vojskem ustanovil Abšalóm Amasu. To je po dlouhé době první Abšalómův samostatný počín.

¹⁵⁵ 2S 17, 4

¹⁵⁶ 2S 17, 14

Jakékoliv informace, které by nám dávaly možnost hlouběji nahlédnout na rysy Abšalómovy postavy, zde opět absentují.

16. perikopa 18, 9 – 17 Smrt Abšalóma

V perikopě čtrnácté a patnácté Abšalóm opět nevystupuje. Abšalómův život se chýlí ke konci. Časová chronologie je v této perikopě lehce narušena tím, že čtenář není schopen rozlišit, jestli dění zde popisované je součástí bitvy, jejíž průběh byl stručně shrnut v perikopě předcházející, nebo jestli události probíhají až po porážce povstalců. Vše, co se zde o Abšalómovi dovídáme, pochází z úst vypravěče. Vzhledem k tomu, že se jedná zejména o popis Abšalómovy smrti, není tento jev nijak překvapivý.

V úvodu perikopy nás vypravěč vtahuje do děje zmínkou, že Abšalóm se setkal s Davidovými muži, a přesně nám tento střet popisuje. Abšalóm před Davidovými muži prchá. Při průjezdu pod posvátným stromem uvízne hlavou v jeho větvích a mezek, na kterém ujíždí, běží dál. To, že je dopaden právě díky tomu, že uvízl hlavou ve stromě, může mít souvislost s obsáhlým popisem jeho vlasů, kterou nám vypravěč předložil ve čtvrté perikopě.

Ve čtrnáctém verši se dovídáme, že Jóab jeden z velitelů Davidových mužů, vráží Abšalómovi tři oštěpy přímo do srdce. Překvapivě Abšalóm stále žije a deset Jóabových mužů ho ubíjí k smrti, jeho tělo vezmou a pod hromadou kamení jej pohřbí na blíže neurčeném místě v lese, kde pravděpodobně probíhala celá bitva.

Vzhledem k tomu, že Abšalóm před Davidovými lidmi prchal, můžeme z toho v rámci jeho postavy soudit, že pod tlakem nepříznivých okolností rezignoval a útekem se snažil vyhnout se trestu, který by ho jistě postihl. Stejně to udělal i poté, co nechal zabít svého bratra. Abšalómův život v této perikopě sice končí, ale v rámci narativu žije dál.

V osmnáctém verši této kapitoly nám vypravěč přináší retrospektivní pohled do blíže neurčené Abšalómovy minulosti. Je to druhá časová anachronie, která se v cyklu vyskytuje. Verš je uvozen právě časovým určením „*Abšalóm si ještě za svého života...*“¹⁵⁷, které dění vytrhuje z přirozené chronologie. Abšalóмова přímá řeč, ve které se zabývá otázkou, zdali bude uchována památka jeho jména, jasně ukazuje, nakolik mu záleží na tom, aby ani on ani jeho jméno neupadli v zapomnění. Vypravěč nám přináší informaci,

¹⁵⁷ 2S 18, 18

že pod tlakem těchto obav nazývá Abšalóm posvátný sloup, který si sám postavil, svým jménem. Tímto retrospektivním ohlédnutím končí Abšalóмова role v cyklu.

Když se zamyslíme nad událostmi, které se mezi Abšalómem a Joábem udály v páté perikopě, zjistíme, že možnou příčinou jeho smrti nebyla vzpoura proti králi, nýbrž pošetilost s jakou jednal, když nechal vypálit díl Jóabova pole. Tomu nahrává i fakt, že Jóab jednal zcela v rozporu s Davidovým nařízením, když způsobil Abšalómovu smrt.

Pokud si shrneme výsledek analýzy v celém cyklu, Abšalóm promluví čtrnáctkrát samostatně, jednou spolu s ostatními muži a jednou v rámci retrospektivního pohledu do jeho minulosti. V Abšalómových promluvách můžeme vysledovat určitý vývoj. Lépe řečeno úpadek jeho morálky a vlivu jeho postavy na události. V úvodních perikopách (1; 2; 5; 6; 7) se vyjadřuje sebejistě a promyšleně. Zlomovou výpovědí je zpráva o jeho pomazání za krále v 15, 10b. Od tohoto okamžiku se výskyt jeho promluv radikálně snižuje. Od zlomové výpovědi Abšalóm promlouvá pouze za účelem, aby požádal o radu, nebo vydává příkaz, aby byl přiveden ten, koho chce o radu požádat. Výjimkou je zpráva o jmenování nového velitele nad vojskem. Vrcholem úpadku je verš 17, 14, kde je váha jeho slov a názorů dána na stejnou úroveň jako vyjádření jeho mužů. Vzhledem k tomu, že je verš 18, 18 retrospektivním nahlédnutím do minulosti, nelze ho položit na chronologickou linku vyprávění.

Vypravěč se o něm nebo o jeho jednání zmiňuje čtyřiatřicetkrát a je schopen nahlédnout do jeho mysli.

Všechny události, ve kterých Abšalóm vystupuje, lze považovat za jádra. Absence kterékoliv z nich by narušila narativní linku příběhu. Pokud bychom měli stručně popsat Abšalómovův pohyb v narativu, vypadalo by to asi následovně. Příkoří, které bylo spácháno na Abšalómově sestře, zůstává bez trestu. Abšalóm proto zabíjí svého bratra Amnóna, aby ho potrestal. Díky tomuto činu upadne v nemilost svého otce. To, že Amnón nebyl Davidem za svůj čin potrestán a Abšalóm ano, je pravděpodobně pojítka k následujícímu dění. Abšalóm proto zosnuje povstání proti králi, na jehož konci umírá.

Od vypravěče se o Abšalómovi postupně dovídáme, že je Davidovým synem, má sestru Támaru a bratra Amnóna. Po Amnónově činu ho Abšalóm začne nenávidět a přestává s ním komunikovat. Je neústupný a naléhá na otce, aby dosáhl svých cílů. Poslouchá nařízení svého otce. Je velmi pěkný. Žije v Jeruzalémě. Má autoritu a lidé

poslouchají jeho rozkazy, kdo neposlouchá, toho donutí. Při komunikaci se svým královským otcem dodržuje protokol. Svým chováním na veřejnosti demonstruje své výsostné postavení. Ovlivňuje izraelské muže a podsouvá jim své názory. Chová se lstivě. Je mu 40 let. Má kolem sebe skupinu svých lidí, ale o své plány se s nimi nedělí. Dobře se vyzná v myšlení některých postav. Postupem času přestává realizovat své plány a nechává si radit od jiných. Pokud se mu rady zamlouvají, okamžitě je realizuje, pokud má pochyby, ptá se na radu někoho dalšího.

Ve svých promluvách potvrzuje některé rysy, které mu přiřknul vypravěč. Potvrzuje svou schopnost vyčkat na vhodný moment k jednání. Dodržuje protokol, pevně si stojí za svými cíly a je neústupný. Ovlivňuje jím vybranou skupinu lidí. Postupem času žádá o rady, jak se zachovat. Dále se od něj dovídáme, že je vypočítavý, ale jedná tak, aby se on sám nedostal do ohrožení. Má pocit, že je spravedlivější než jeho otec. Bez ohledu na své jednání soudí ty, kteří se v jeho očích dopustí nějakého neetického jednání.

Z výpovědí ostatních postav se dovídáme, že jeho myšlení dovede analyzovat Jónadab. David k němu chová určitou nedůvěru. Když se dozví mylnou informaci, že Abšalóm osobně pobil všechny královské syny, sice tomu uvěří, ale přesto ho miluje a velmi mu záleží na jeho životě. Z celého textu dále vyplývá, že Abšalóm jedná zcela bez emocí, což je nejvíc markantní v jeho první promluvě, kdy uklidňuje svou poníženou sestru.

Je zřejmé, že Abšalóмова postava se vyvíjí jak z hlediska rysů, tak z hlediska funkce jeho postavy v narativu. Můžeme ho proto považovat za postavu oblou, pro vývoj narativu zcela nezbytnou.

4.2.2 David

U postavy krále Davida se ukazuje, že narativní analýza není dostatečně hluboká natolik, aby skrze ni bylo možné plně uchopit mnou vybraný úsek starozákonního textu. Zatímco k postavě Abšalóma lze přistupovat jako ke standardní literární postavě, David se takovému přístupu vymyká ze dvou hlavních důvodů. V úvodu své práce jsem si vymezila prostor, v němž se budu pohybovat. Tento rámec je stanovený tím, že nebudu aplikovat teologické interpretace a přesahovat text za hranice Abšalómovského cyklu. V předchozích rozborech bylo možné tato pravidla téměř bezvýhradně dodržovat, až na

dvě výjimky. První z nich je zpráva o Abšalómovu narození a druhá se týká Achítofelových motivací. Po podrobné narativní analýze Davidovy postavy se ukazuje, že bez určitého teologického předporozumění a znalosti kontextu (výše zmiňovaný přesah textu za meze Abšalómovského cyklu), nelze Davidově postavě a jeho motivacím porozumět. Výpovědi, které se ho týkají, jsou takové povahy, že k němu nelze přistupovat jako ke klasické literární postavě tak, jak ji známe například z beletristických děl. V cyklu se objevují i takové výpovědi, které tento přístup umožňují, ale jejich výskyt je tak řídký, že výsledek analýzy, který by se opíral pouze o tyto výpovědi, by mohl být zavádějící. Svoje tvrzení budu demonstrovat na následujících pasážích.

Výpovědi o Davidovi můžeme na základě jejich povahy rozdělit do dvou skupin. Zlomovým bodem je Davidův útěk z Jeruzaléma. Do tohoto okamžiku jsou zprávy o něm srozumitelné a zapadají do rámce narativní analýzy. V první části David promlouvá stejně často, jako je o něm mluveno. Od vypravěče se dovídáme, že je otcem dvou synů (Abšalóm, Amnón)¹⁵⁸, má bratra jménem Šimeí¹⁵⁹ a záleží mu na jeho dětech¹⁶⁰. Dále zjišťujeme, že na rozdíl od Abšalóma nejedná direktivně¹⁶¹ a dovede odpouštět¹⁶². Charakteristickým rysem je jeho sklon k emotivnímu jednání, o čemž nám vypravěč podává zprávu hned několikrát¹⁶³. V tom, jak o Davidovi smýšlejí ostatní účastníci dění, můžeme odhalit určitý rozpor. S prvním názorem na Davida se setkáváme v rozhovoru s Tekójskou ženou. Kromě standardních oslovení, která odpovídají protokolu při komunikaci s králem, je zde David dvakrát přirovnán k božímu poslu, který dovede rozeznávat dobro a zlo. Dále Tekójská žena apeluje na autoritativnost Davidových slov, poukazuje na jeho moudrost a schopnost poznat vše, co se na zemi děje, a zároveň mu zdůrazňuje, aby pamatoval na Hospodina svého Boha. Abšalóm se o něm vyjadřuje jako o někom, kdo není schopen dostát svým královským povinností¹⁶⁴.

Všechny scény, kterých byl David doposud účastníkem, můžeme vzhledem k tomu, že zapadají do dějové linky, nazývat jádry.

¹⁵⁸ 2S 13, 1

¹⁵⁹ 2S 13, 3 – zde je potřeba si uvědomit, že to není stejný Šimeí, který vystupuje v 16.kap, jde pouze o shodu jmen

¹⁶⁰ 2S 13, 6; 27

¹⁶¹ 13, 7

¹⁶² 2S 13, 39; 14, 33

¹⁶³ 2S 13, 21; 31; 36; 37

¹⁶⁴ 2S 15, 3

Druhou skupinu, tvoří ty výpovědi, jež jsme avizovali v úvodu rozboru Davidovy postavy. Po aplikaci narativní analýzy zjistíme, že velké množství scén po odchodu z města jsou satelity, které se ovšem vymykají svému rámci v tom smyslu, že nerozvíjejí jádra. Vliv postav, které v nich vystupují, je na vývoj dění nulový a smysl jejich výskytu odhalíme jen v případě, že překročíme rámec rozebíraného textu. Jako příklad uvedu scénu z úvodu šestnácté kapitoly. *„Sotvaže David přešel přes vrchol, jde mu vstříc Mefíbóšetův sluha Síba se spřežením osedlaných oslů a na nich dvě stě chlebů, sto hrud sušených hroznů, sto košíků letního ovoce a měch vína. Král se Síby zeptal: ‚K čemu máš tyhle věci?‘ Síba odpověděl: ‚Osly pro královský dům k jízdě, chléb s ovocem k jídlu pro družinu a víno, aby se unavený mohl na poušti napít.‘ Král dodal: ‚A kde je syn tvého pána?‘ Síba králi řekl: ‚Ten vyčkává v Jeruzalémě. Řekl totiž: »Dnes mi izraelský dům vrátí království mého otce.«‘ Král Síbovi pravil: ‚Hle, všechno, co patří Mefíbóšetovi, je tvé!‘ Síba odpověděl: ‚Skláním se. Kéž najdu u tebe přízeň, králi, můj pane.‘“¹⁶⁵*

První, co nás zarazí, je podrobnost předkládaných informací. Přesný výčet potravin je v kontrastu se stručnými informacemi, jež nám vypravěč doposud předkládal. Dále se zde dovídáme, že existuje muž, který má z neznámého důvodu dojem, že má nárok na království. Nedovídáme se ani jeho jméno. Víme o něm jen toliko, že je synem Mefíbóšeta, o kterém víme jen to, že má sluhu Síbu. Otázka, jak mohl Síba reagovat tak rychle a proč mu David dává majetek jeho pána, zůstává nezodpovězena, stejně jako jaký má tato scéna vliv na průběh událostí.

Pokud však přestoupíme hranice našeho textu a prozkoumáme události před i po Abšalomovském cyklu, začne nám tato scéna dávat lepší smysl. V první řadě se dovíme, kdo jsou její aktéři a v jakém vztahu jsou k Davidovi. Než David nastoupil svou vládu nad Izraelem, bojoval se svým předchůdcem Saulem. Saul byl poražen a zemřel spolu se svým synem Jónatanem, který byl Davidovým velmi dobrým přítelem. Zjistíme, že Jónatan měl syna jménem Mefíbóšet¹⁶⁶. Poté, co David nastoupil na trůn, nechal si Mefíbóšeta zavolat a z přátelství, které choval k jeho otci, mu vrátil veškeré pozemky jeho děda a hostil ho u svého stolu¹⁶⁷. Spolu s tím pověřil Síbu, bývalého Saulova sluhu, aby Mefíbóšetovi sloužil¹⁶⁸. Tím jsme si vyjasnili, kdo je kdo. Pokud prozkoumáme text, který následuje za cyklem, odhalíme i motivace aktérů této scény. Poté, co Davidovi lidé porazí povstalce a král se vrací do Jeruzaléma, přistupuje k němu Mefíbóšet a osvětluje

¹⁶⁵ 2S 16, 1 - 4

¹⁶⁶ 2S 4, 4

¹⁶⁷ 2S 9, 7

¹⁶⁸ 2S 9, 9

celou situaci. Nebyl to on, kdo se proti králi postavil, nýbrž Síba, který ho s cílem poškodit ho v Davidových očích oklamal¹⁶⁹.

Stejný případ je scéna, v níž Šimeí Davidovi zlořečí. *„Když král David přicházel k Bachurímu, právě odtamtud vycházel muž z čeledi Saulova domu jménem Šimeí, syn Gérův. Vyšel a zlořečil a házel kamením po Davidovi a po všech služebnících krále Davida, ačkoli po jeho pravici i levici byl veškerý lid a všichni bohatýři. Při svém zlořečení volal Šimeí takto: "Táhni, táhni, vrahu, ničemníku! Na tebe Hospodin obrátil všechnu krev Saulova domu. Na jeho místě stal ses králem, Hospodin však dal království do rukou tvého syna Abšalóma. To máš za všechno to zlo, vždyť jsi vrah!"*¹⁷⁰ Motivace Šimeího jednání nám zůstávají záhadou stejně jako Davidova pokorná reakce¹⁷¹. Kdo je Saul, jsme si vysvětlili v rozboru scény předcházející. Výčet prohřešků, kterými Šimeí krále častuje, je dlouhý a jejich vysvětlení by znamenalo podrobně prozkoumat velkou část knih Samuelových, proto bych je shrnula pouze tím, že jeho obvinění se můžou jevit opodstatněná. Dále zjistíme, že Šimeí následně svého chování lituje, společně se Síbou pokorně před Davida předstupuje s vysvětlením a je mu odpuštěno¹⁷².

Ani jedna z těchto scén nezapadá do dějové linky a jejich výskyt nabývá na významu až v kontextu událostí, jež následují za Abšalómovským cyklem. Se stejným problémem se setkáváme i u dalších scén¹⁷³. Když David promlouvá s Itajem Gatským, je to způsob, kterým ho implikovaný autor přivádí na scénu, aby ho David následně mohl jmenovat velitelem nad částí svého vojska. Stejně jako zmínka o Keretejcích a Peletejcích, kteří v následujícím dění také sehrají svou roli. Přesto je povaha výpovědi taková, že nezapadá do rámce Abšalómovského cyklu, a její zvěst je hlubší, než by se na první pohled mohlo zdát. Stačí si uvědomit, že Gat je místem, ze kterého pochází např. Goliáš a další, se kterými se v předcházejícím dění David vojensky střetával.

Zpráva týkající se Boží schrány, nemá v rámci Abšalómovského cyklu žádné opodstatnění a pravděpodobně má tento akt hlubší souvislost s předchozími pasážemi knih Samuelových. To však není bez hlubšího rozboru možné potvrdit.

Stejně si stojí zpráva, která se týká Davidova příchodu do Machanajimu. Sice se zde dovídáme, že se David a jeho lid najedli, ale výčet jmen, včetně přesného původu mužů, jež mu pohoštění poskytl, je svou podrobností zarážející a pro události zcela

¹⁶⁹ 2S 19, 25 - 31

¹⁷⁰ 2S 16, 5 - 8

¹⁷¹ 2S 19, 11 - 12

¹⁷² 2S 19, 17 - 24

¹⁷³ 2S 15, 18 - 22; 15, 24 - 26; 17, 27 - 29

nepodstatný. Pokud však nahlédneme za rámec Abšalómovského cyklu zjistíme, že i tento výčet hraje v kontextu celých knih Samuelových svou roli.

Pokud shrneme výsledky analýzy, zjistíme, že ač jsme k Davidovi přistoupili stejně jako k Abšalómovi, výsledek je nesrovnatelný. Analýza Abšalóma, nám dala hlouběji nahlédnout do jeho postavy a způsobu, jakým se ve světě narativu pohybuje. Stejný přístup k Davidovi nám přinesl spíše otázky než odpovědi. Nejzjevnějším výsledkem je zjištění, že na rozdíl od Abšalóma, u kterého vypravěčovy zprávy přesahují svojí četností jeho vlastní promluvy, u Davida je tomu naopak. Nejen že David mluví vícekrát, než je o něm mluveno, ale i počet jeho promluv je vůči Abšalómovi dvojnásobný. Abšalóm promlouvá šestnáctkrát v sedmnácti verších a David mluví pětatřicetkrát ve dvaatřiceti verších. Odhalili jsme několik Davidových rysů. Dověděli jsme se, že je na útěku před svým synem dvakrát pohoštěn a nechává v Jeruzalémě zvědy, aby ho informovali o dění. Zároveň jsme měli možnost nahlédnout do jeho spirituality, která nám však zůstává záhadou, a dověděli jsme se, že i přesto, jak se k němu Abšalóm zachoval, přistupuje k němu David s otcovskou láskou. Dále jsme zjistili, že většina Davidových promluv zjevně nezapadá do dějové linky celého cyklu a pro odhalení důvodů, které vedly implikovaného autora k tomu, aby je sem umístil, je nutné překročit rámec rozebíraného textu. V této části rozboru se tedy ukázalo, že narativní analýza může fungovat jako síto, skrz které neprojdou výpovědi, jež je nutné prozkoumat i v dalším kontextu.

4.2.3 Oblé postavy

Ostatní postavy můžeme rozdělit do dvou základních skupin. První tvoří ty postavy, které jsou pro zápletku zásadní a nepřesahují rámec cyklu, nebo tento přesah nemá na vývoj událostí vliv. Při narativní analýze si tedy vystačíme s informacemi, které nám o těchto postavách různými způsoby podává implikovaný autor v rámci cyklu. Postavy budu probírat chronologicky tak, jak do narativu vstupují.

Amnón

Hned v úvodu první perikopy přivádí vypravěč na scénu Amnóna a sděluje o něm čtenáři, že je jedním ze synů krále Davida. Dále se dovídáme, že se nevhodně zamiloval do své sestry, ale je si vědom nepatřičnosti těchto citů. Důvody tohoto uvědomění nejsou zcela zřejmé. Z druhého verše jasně nevyplývá, jestli důvodem může být to, že je Támar panna, nebo že jde o jeho sestru. Dále nás vypravěč informuje o tom, že Amnón má přítele Jónadaba, kterému důvěřuje, což je prezentováno tím, že se drží jeho rad. Právě na radu svého přítele předstírá nemoc a ve své první promluvě žádá Krále Davida, aby Támar navštívila jeho dům a uvařila mu jídlo, které by ho posílilo. Tomuto přání je vyhověno. Dále se dovídáme, že Amnón má kolem sebe lidi, kteří poslouchají jeho příkazy. Jako příklad uveďme moment, kdy nás vypravěč informuje o tom, že Amnónův příkaz, aby všichni opustili jeho dům, je vyplněn. Když je se svou setrou o samotě, nic nedbá jejích protestů, zmocňuje se jí, spí s ní a tím ji ponižuje. Po tomto aktu dojde ke změně jeho pocitů, začíná ji nenávidět a vykazuje ji ze svého domu stejně, jako před tím vykázal své služebnictvo. Vypravěč nás opět informuje o tom, že se tak stalo. Jeho čin sice krále rozlítil, ale jinak zůstává bez trestu. V druhé perikopě se Amnón stane obětí pomsty ze strany svého bratra Abšalóma za čin, kterého se na Támaře dopustil, a umírá. Tím jeho role v cyklu končí.

Amnón není nijak hluboce propracovaná postava a epizoda, ve které vystupuje má pouze tu funkci, aby rozvíjela děj. Nebýt toho, co Amnón udělal, nemohl by zůstat jeho počin bez trestu a Abšalóm by ho nemohl usmrtit. Vzhledem k tomu, že má jeho postava účelový charakter, je těžké vyčíst z textu nějaké jeho rysy. Přestože je možné specifikovat některé jeho rysy, např. neschopnost ovládnout se, jedná se opět o účelové aspekty Amnónovy postavy. Z výše zmíněného můžeme soudit, že se jedná o oblou postavu.

Támar

Postava Támary je stejně jako Amnón součástí epizody, která slouží pouze tomu, aby rozvíjela děj. Zápletku tohoto příběhu jsme probrali již u Amnóna. Podrobnosti jejího zneuctění není pro naše účely nezbytné rozebírat. Jediné, co můžeme zdůraznit, je fakt, že Amnónovi kladla odpor, čímž implikovaný autor pravděpodobně zdůrazňuje, že

šlo opravdu o překročení zákonů tehdejší doby. Stejnému účelu slouží i přiblížení jejího oblečení a podrobný popis její reakce poté, co ji Amnón zneuctil. Jako jedna z mála starozákonních postav je Támar popsána jako krásná. Támar je plochá postava a stejně jako u Amnóna slouží jako prostředek k dalšímu rozvíjení událostí.

Jónadab

Podobně jako Amnón a Támar je i Jónadab součástí dílčího příběhu, který dává ději možnost, aby se dál vyvíjel. Na rozdíl od výše zmiňovaných však tuto epizodu přesahuje v momentě, kdy uklidňuje krále Davida, že ne všichni královští synové jsou mrtví, ale že usmrčen byl pouze Amnón. Dovídáme se o něm pouze to, že je Amnónovým přítelem a že je synem Davidova bratra. Tato fakta nám odpovídají na nevyřčenou otázku, jak je možné, že mu oba naslouchají.

I přestože rozsah jeho postavy je v rámci textu větší než tomu bylo Amnóna a Támary, i on se řadí mezi postavy oblé a poté, co se zachoval tak, jak bylo pro vývoj děje žádoucí, zmizel ze scény stejně rychle, jako se na ní objevil.

Tekójská žena

Na rozdíl od zatím probraných postav v rámci této podkapitoly, nejeví se Tekójská žena tak účelově jako ostatní. Scéna, ve které promlouvá s králem, a nepřímě ho přivádí k uvědomění, aby dovolil Abšalómovi návrat do Jeruzaléma, je sice účelová, přesto jsou v ní prvky, které přesahují rámec celého cyklu. K rozklíčování této problematiky by bylo zapotřebí hlubšího rozboru, což není pro účely této práce nutné.

Sádok a Ebjátar, Jónatan a Achímaas

Jejich postavy sice překračují rámec cyklu, ale cokoliv se o nich dovíme mimo Abšalómovský cyklus, je pro pochopení textu zcela marginální. Ani jeden z nich zde nepromlouvá a jsou zmiňováni spíše v souvislosti s jejich syny, kteří hrají roli Davidových špehů v Jeruzalémě. Jejich synové Jónatan Ebjátarův a Achímaas Sádokův jsou významní tím, že donesou Davidovi zprávu, v níž ho informují, jaké plány má Abšalóm. Na konci cyklu se Achímaas objevuje ještě jednou, aby z neznámých důvodů

usiloval o možnost doručit Davidovi zprávu o výsledku bitvy mezi jeho a Abšalomovými muži. V této souvislosti se o něm David ve své promluvě vyjadřuje jako o dobrém muži. I oni se řadí mezi postavy oblé.

Chúšaj Arkijský

Chúšaj Arkijský sehrává sice důležitou, leč účelovou roli. Je požádán Davidem, aby se připojil k Abšalomovi a zabránil tak Achítofelovi v prosazení jeho rad. Zajímavé je, že Chúšaj je objektem vypravěčova odvážného tvrzení, že právě skrze něj vstoupil do děje Hospodin. Důvody, proč David tolik stojí o Chúšajovu pomoc při překažení Achítofelových rad, si objasníme až v rámci rozboru Achítofelovy postavy.

4.2.4 Postavy přesahující rámec cyklu

Druhou skupinu tvoří postavy, u nichž bychom museli pro úplné pochopení jejich motivací překročit rámec Abšalomovského cyklu. Všechny tyto postavy sehrávají svou roli v rámci pasáží, které vyžadují jinou než narativní analýzu. Vzhledem k tomu, že v cyklu se jich objevuje třináct, a některé jsme již probrali, budu tuto jejich specifičnost demonstrovat na dvou vybraných příkladech. Hluběji probereme postavy, na které jsem upozorňovala již v rámci rozboru Abšalomovy postavy. Jsou to Jóab syn Serújin a Achítifel Gíloský. V Abšalomovském cyklu nalezneme ještě jedenáct postav, které vykazují stejné rysy jako výše zmiňovaní, a jsou to: Mefíbóšet, Itaj Gatský, Amasa, Šóbi syn Náchašův z Raby, Makír syn Amíelův z Lódebaru, Barzilaj Gileádský z Rogelímu, Síba, Šimeí syn Gérův, Abíšaj syn Serújin. Z narativního hlediska je mezi tyto postavy nutné řadit i Hospodina.

Jóab

K postavě Jóaba jsem se stručně vyjádřila již v rozboru Abšalomovy postavy. V rámci cyklu sehrává svoji předepsanou roli. Místem, nad kterým visí otazník, je moment na konci celého cyklu, kdy Jóab překračuje Davidovo nařízení a zabíjí Abšalóma. Není sice konečným vykonavatelem tohoto aktu, ale nebýt jeho, Abšalom by ze situace zřejmě vyvázl živý. Když nahlédneme do textu mimo rámec našeho cyklu, zjistíme, že

Jóab je muž, jež splácí své dluhy. Jako příklad nám poslouží verš z 2S 3, 27 „*Když se Abnér vrátil do Chebrónu, uchýlil se s ním Jóab dovnitř brány, jako by s ním chtěl důvěrně promluvit. Tam mu zasadil ránu pod žebra, a tak zemřel za krev jeho bratra Asáela.*“ Stejným způsobem se Jóab zachová k Amasovi, který se přidal na stranu Abšalóma, protože převzal Jóabovu pozici ve vedení vojska.¹⁷⁴ Ve světle těchto okolností je možnou příčinou Abšalómovy smrti pošetilost, s jakou nechal vypálit, Jóabův díl pole poté, co Jóab nevyhověl jeho požadavku, aby se k němu dostavil.

Achítófel

Achítófel v cyklu vystupuje jako muž, který se na Abšalómovu žádost odvrátí od Davida a přidá se na stranu povstalců. David se obává rad, jež by mohl Achítófel dávat Abšalómovi, a posílá svého přítele Chúšaje, aby překazil Achítófelovy rady. Je zarážející, že motivace Achítófelova přechodu na stranu povstalců zůstává nevyjasněná, stejně jako Davidův strach z jeho rad. K tomu, abychom odhalili pravé Achítófelovy motivace, se musíme vydat za hranice našeho cyklu. V 2S 11, 3 se dovídáme, že Bat-šeba, žena, kterou pojal král David za manželku poté, co nechal úkladně zabít jejího manžela Urijáše, je dcerou Elíama.¹⁷⁵ Jak vyplývá z 2S 23, 34 Elám je synem právě Achítófela¹⁷⁶, z toho je zřejmé, že Achítófel je dědečkem Bet-šeby, a jeho připojení se ke vzpouře proti Davidovi je pravděpodobně motivováno právě vraždou, které se David dopustil na manželovi jeho vnučky. Tímto zjištěním se nám potvrzuje Abšalóмова schopnost odhalit a využít motivace ostatních postav.

¹⁷⁴ 2S 20, 10

¹⁷⁵ 2S 11, 3 „*David si dal zjistit, kdo je ta žena. Ptal se: "Není to Bat-šeba, dcera Elíamova, manželka Chetejce Urijáše?"*“

¹⁷⁶ 2S 23, 34 „*Elifelet, syn Achasbaje, syna Maaka'anova, Eliam, syn Achítófela Gíloského*“

ZÁVĚR

Cílem mojí práce bylo rozebrat Abšalómovský cyklus na základě narativní analýzy, přičemž jsem se opírala především o teoretické koncepce Seymoura Chatmana a Tzvetana Todorova. V první části práce jsem naratologické teorie podrobně rozebrala tak, aby bylo patrné, jakým směrem se budu v konkrétní narativní analýze daného textu ubírat. Při vlastní analýze textu jsem záměrně nevycházela z dostupných komentářů. Vzhledem k povaze Abšalómovského cyklu jsem se rozhodla, že výchozím bodem narativní analýzy budou postavy, protože jde o kategorii, která je v textu nejhojněji zastoupena. Po podrobení starozákonního textu narativní analýze se ukázalo, že se zde vyskytují postavy dvojího druhu. Některé postavy jsou popsány stejným způsobem, jakým se tomu děje v beletristických dílech. Oproti nim stojí druhý typ postavy, ke kterému není možné přistupovat bez vědomí širšího kontextu, případně s určitým teologickým předporozuměním. Tento aspekt neumožňuje přistoupit k druhému typu postav z čistě narativního hlediska. Tato zjištění nám odpovídají na základní otázky, které jsem položila v úvodu práce.

Po provedení rozboru jsem zjistila, že Abšalóm je jasným příkladem postavy, u níž nám narativní analýza umožňuje podrobnější vhled. Díky ní můžeme proniknout hlouběji do Abšalómových motivací, odhalit příčiny jeho jednání, přesný pohyb i význam ve fikčním světě, a skrze toto porozumění lépe text uchopit. Na postavě Davida se oproti tomu však ukazuje, že narativní analýza neumožňuje plný přístup k biblickému textu a je třeba zohlednit i jiná hlediska, jako je například výše zmiňovaný širší kontext či znalosti z oblasti starozákonní biblistiky. Konkrétní výsledky narativní analýzy jsou uvedeny pod rozboru jednotlivých postav. Mnou zvolený teoretický rámec naratologie zároveň osvětluje i roli vypravěče, který se v Abšalómovském cyklu prezentuje jako vševědoucí, a jeho základní funkcí je avizování a potvrzování probíhajícího dění.

Po podrobném rozebrání funkcí a rolí postav i vypravěče, jejich promluv a jednání ve fikčním světě jsem zjistila, že těžištěm textu je patnáctá kapitola, v níž se Abšalóm nechává prohlásit v Chebrónu králem a David prchá z Jeruzaléma. Zatímco Abšalóm ustupuje do pozadí, David vystupuje do popředí a povaha výpovědí, které se jich týkají, se mění. Z toho tedy jasně vyplývá, že k plnému porozumění nám rámec textu přestává stačit a musíme jej překračovat.

Po závěrečném shrnutí výsledků narativní analýzy lze s jistotou říci, že tento teoretický rámec je funkčním nástrojem, díky němuž můžeme text lépe uchopit, především díky porozumění hlubokým strukturám narativu. To platí i pro exegezi, při níž funguje naratologicko-analytický rámec jako síto, skrz které neprojdou teologicky zatížené výpovědi. Nicméně právě tyto výpovědi jsou dveřmi, díky nimž můžeme do textu vstoupit a určit základní sdělení. Na druhé straně nelze považovat naratologii za komplexní uchopení starozákonního textu, protože díky ní nedokážeme odhalit, co vedlo reálného autora k vytvoření Abšalomovského cyklu, a ani zcela definovat, jaké požadavky vznáší implikovaný autor na čtenáře.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny

BERLIN, Adele. *Poetics and interpretation of biblical narrative*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1994, 180 s. ISBN 1-57506-002-7.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 14. vyd., (5., opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1403 s. ISBN 978-80-85810-66-0

ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy: přednášky na Harvardově univerzitě*. Olomouc: Votobia, 1997, 196 s. ISBN 80-7198-248-2.

GENETTE, Gérard. *Fikce a vyprávění*. Vyd. 1. Brno: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2007, 96 s. ISBN 978-80-85778-56-4.

CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 326 s. ISBN 978-80-7294-260-2.

JAVORNICKÝ, David. Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů. *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*. Jihlava: Mlýn, 2008, s. 159-179.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Vyd. 1. Brno: Host, 2001, 168 s. ISBN 80-7294-004-x.

ŠKLOVSKIJ, Viktor. *Teorie prózy. Z rus. orig. přel. B. Mathesius*. 3. vyd. Praha: Akropolis, 2003, 287 s.

TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2000, 333 s. ISBN 80-86138-27-5.

Literatura

ALTER, Robert, *The David Story: a Translation With Commentary of 1 and 2 Samuel*, New York: W.W. Norton, 1999, 410 s. ISBN 03-930-4803-9

BÁNDY, Juraj. *Úvod do Starej zmluvy*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, 168 s. ISBN 80-223-1885-x.

BÁNDY, Juraj. *Teológia Starej zmluvy*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, 223 s. ISBN 80-223-1793-4.

BENEŠ, Jiří. *V moci Slova*. Vyd. 1. Praha: SGS, 2003, 215 s. ISBN 80-239-1635-1.

BENEŠ, Jiří. *Dvanáctka: úvod do studia Malých proroků*. Praha: Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne, 2006, 311 s. ISBN 80-903827-0-3.

CULLER, Jonathan D a Jiří HRABAL. *Krátký úvod do literární teorie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2002, 168 s. ISBN 80-7294-070-8.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, 111 s. ISBN 978-80-85778-61-8.

GUNN, David M a Danna Nolan FEWELL. *Narrative in the Hebrew bible*. Oxford: Oxford University, 1993, xvi, 263 s. ISBN 0-19-213245-8.

HALPERN, Baruch, *David's Secret Demons: Messiah, Murderer, Traitor, King*, Michigan/Cambridge, U.K: William B. Eerdmans Publishing Company, 2001. 492 s. ISBN 0-8028-2797-7

McKENZIE, Steven L., *Král David*, Přeložila Markéta Ernesová. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2004. 299 s. ISBN 80-7207-473-3

POKORNÝ, Petr. *Hermeneutics as a theory of understanding*. Grand Rapids: William B. Eerdmans, 2011, xv, 208 s. ISBN 978-0-8028-2721-0.

SÁZAVA, Zdeněk. *Vědecká exegeze Bible a úkoly ekumenického hnutí*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2001, 159 s. ISBN 80-86263-16-9.

STECK, Odil Hannes. *Exegese des Alten Testaments: Leitfaden der Methodik ; ein Arbeitsbuch für Proseminare, Seminare und Vorlesungen*. 14., durchges. und erw. Aufl. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verl., 1999, XVIII, 211 s. ISBN 3-7887-1586-3.

Encyklopedie a slovníky

BOTTERWECK, Gerhard Johannes et al, *Theological dictionary of the Old Testament*, Cambridge: William B. Eerdmans, 2001, 615 s. Volume 11. ISBN 0-8028-2335-1

BROMILEY, Geoffrey W. et al, *The International Standard Bible Encyclopedia*, 3. vyd. Michigen: W.B. Eerdmans, 1986, 1060 s. Volume 3. ISBN 0-8028-8163-7

GESENIUS, Friedrich Heinrich Wilhelm et al, *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*, Oxford: Clarendon Press, 1955, 1126 s. ISBN neuvedeno

HELLER, Jan, *Výkladový slovník biblických jmen*, 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 2003, 630 s. ISBN 80-7172-865-9

KARPATSKÝ, Dušan, *Malý labyrint literatury*, 2. vyd. Praha: Albatros, 1997, 573 s. ISBN 80-00-00527-1

MÜLLER, Richard a ŠIDÁK, Pavel, *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*, Praha: Academia, 2012, 699 s. ISBN 978-80-200-2048-2

PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*, 4. vyd. Praha: Kalich, 2006, 188 s. ISBN 80-7017-029-8

RINGGREN, Helmer a BOTTERWECK, Gerhard Johannes, *Theological dictionary of the Old Testament*, Michigan: William B. Eerdmans, 1974, 479 s. Volume 1. ISBN 0-8028-2325-4. S. 223

Internetové zdroje

SEGAL, M. H., *Studies in the Books of Samuel. III*, The Jewish Quarterly Review, New Series, Vol. 10, No. 2/3 (Oct., 1919 - Jan., 1920), pp. 203-236, University of Pennsylvania, <http://www.jstor.org/stable/1451410>

SEGAL, M. H., *Studies in the Books of Samuel. II. The Composition of the Book (Concluded)*, The Jewish Quarterly Review, New Series, Vol. 9, No. 1/2 (Jul. - Oct., 1918), pp. 43-70, University of Pennsylvania, <http://www.jstor.org/stable/1451209>

RUDMAN, Dominic, *The Patriarchal Narratives in the Books of Samuel*, Vetus Testamentum, Vol. 54, Fasc. 2 (Apr., 2004), pp. 239-249, BRILL, <http://www.jstor.org/stable/1518696>

SEGAL, M. H., *Studies in the Books of Samuel*, The Jewish Quarterly Review, New Series, Vol. 10, No. 4 (Apr., 1920), pp. 421-444, University of Pennsylvania, <http://www.jstor.org/stable/1451431>

McDONOUGH, Sean M., *And David Was Old, Advanced in Years": 2 Samuel XXIV 18-25, 1 Kings I 1, and Genesis XXIII-XXIV*, Vetus Testamentum, Vol. 49, Fasc. 1 (Jan., 1999), pp. 128-131, BRILL, <http://www.jstor.org/stable/1585357>

DAUBE, David, *Absalom and the Ideal King*, Testamentum, Vol. 48, Fasc. 3 (Jul., 1998), pp. 315-325, BRILL, <http://www.jstor.org/stable/1585235>

COOK, Stanley, *Notes on the Composition of 2 Samuel*, The American Journal of Semitic Languages and Literatures, Vol. 16, No. 3 (Apr., 1900), pp. 145-177, The University of Chicago Press, <http://www.jstor.org/stable/527906>

Summary

Narativní analýza: Abšalomovský cyklus

The narrative study: Absalom's cycle

Jana Veselá

The result of my thesis is the finding that narrative analysis is an approach that allows understanding biblical text in a bigger scope. The better comprehension is particularly given by understanding of the deep narrative structures. This works also for the exegesis where the narrative-analytical frame serves as a sieve that separates statements burdened by theology. However these statements can be seen as the door through which we can enter the story and determine its fundamental message.

On the other hand, narrative approach cannot be considered as an all-embracing approach for understanding the Old Testament text, because it does not help us neither to discover what exactly led the author to create the Absalom's cycle, nor to define what demands he places on the readers.